

TÜRKİYE’DE İŞSİZLİĞİN KARAKTERİSTİKLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Ferhat APAYDIN*

ÖZET

İşsizlik özellikle son yıllarda Türkiye’nin başlıca problemlerinden biri haline gelmiştir. Neredeyse her yaş grubundan insanın sorunu haline gelen işsizlik, bilhassa da üniversite mezunu gençler arasında yaygınlaşmış ve adeta sıradanlaşmıştır. Günümüz dünyasında ekonomik sorunların en başında yüksek genç işsizlik oranları gelmektedir. Nüfusun büyük çoğunluğunun genç olduğu Türkiye’de bu problem uzun vadede çok daha ciddi sorunlara sebep olacağından önem arz etmektedir. Bunun yanı sıra kadın istihdamı bakımından ülkemiz çok ciddi sorunlar yaşamaktadır. Özellikle bölgeler arası istihdam bakımından işsizliğin niceliği, cinsiyet ve nitelik gibi konularda çok ciddi eşitsizlikler yaşanmaktadır. Özellikle işsizlik ile eğitim arasında uyumsuzluk görülmekte; eğitim yükseldikçe kişilerin daha fazla işsiz kaldığı görülmektedir. Bu da işgücü ile eğitim arasında çarpıklığın delili olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle kırsal alanda tarım sektöründe işgücünün kayıtdışı istihdamı ve bunun kadınlarda çok yüksek olması dikkat çekicidir. Kentlerde ise sanayi sektöründe kayıtdışı istihdamın ve bunun daha çok erkek işgücü içerisinde yer alması göze çarpmaktadır. Ayrıca Avrupa Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ülkeleri içindeki işsizlik oranı yüksekliği bakımından en yüksek birkaç ülkeden biri Türkiye’dir. Dahası Türkiye’de işsizlik oranları OECD ortalamasının da çok çok üstündedir. Çalışma ile Türkiye’de işsizliğin genel seyri, cinsiyet, eğitim durumu, yaş grupları, kent-kır yaşamı, çeşitli sektörler, iş bulamama nedenleri, bölgesel veriler, OECD ülkeleri karşılaştırması bağlamında incelenmiş ve bir durum analizi yapılmıştır. Çalışmada Türkiye’de özellikle genç nüfus ve kadınlarda kronikleşmiş bu komplike sorunun nasıl izale edileceği hususunda literatüre katkı sağlama amaçlanmaktadır.

Anahtar Kavramlar: İşsizlik, Türkiye’de işsizlik, Genç İşsizlik, İşsizlik Sorunu

---

* Öğr. Gör., Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler MYO, Dış Ticaret Bölümü,
frhtapaydin@hotmail.com

A COMPARATIVE ANALYSIS OF THE CHARACTERISTICS OF UNEMPLOYMENT IN TURKEY

ABSTRACT

Unemployment has become one of the main problems of Turkey recently. Being the issue of almost every part of the society, unemployment has been common especially among the youths who graduate university and has become merely ordinary. This problem is of great importance because of the fact that it will cause much more serious problems in long term in Turkey where most of the population is youth. Moreover our country has experienced quiet serious problems in terms of women employment. There have been severe inequalities in subjects such as quantity of unemployment, sex and qualification particularly in terms of interregional unemployment. It has seen a disharmony especially between unemployment and education and the higher the education is the more people have been detected as unemployed. And this can be said the evidence of unbalance between labor and education. It is remarkable that labor is employed informally especially in agriculture sector in countryside and this situation is high in women employment. And this informal employed labor is true in industry sector for men in urban areas. Besides Turkey is one of the few countries in terms of the highest unemployment rate in countries of Organization of Economic Co-operation and Development (OECD). In addition to that, Turkey has an unemployment rate which is much more above than OECD average. With this work issues such as general progress of unemployment, sex, education status, age groups, urban-rural life, various sectors, reasons for not being able to find job, regional data, comparison of OECD countries have been examined and a case analysis has been carried out. In this paper it is aimed to contribute to literature in the matter of coping with this complex problem which becomes a chronic case for youths and women in Turkey.

Key Words: Unemployment, Unemployment in Turkey, Youth Unemployment, Matter of Unemployment

GİRİŞ

İşgücü piyasaları, iktisadi faaliyetleri yerine getirmek ve politikaları uygulamak açısından önemli görevler üstlenmektedir. Böylece hem ekonomik işleyiş açısından hem de işgücü arz ve talebi hakkında bilgi vermektedir. İşgücü piyasalarının sahip olduğu göstergeler arasında işsizlik ve istihdam öne çıkarak piyasanın nasıl işlediği ve neler yapılması gerektiği hakkında politika yapıcılara yön vermektedir. Ekonomide işsizliğin ve istihdamın boyutu ülkenin istihdam yapısı ve topyekûn ülke ekonomisi hakkında bilgi vermektedir. İşsizlik sadece ekonomik bir problem olmayıp, aynı zamanda sosyal boyutları da olan uzun yıllardır Türkiye’nin sürgit sorunlarından biri olagelmıştır. Türkiye’de işsizlik oranlarının yüksek seyretmesinin en temel sebebi ise ülkenin genç nüfus yapısının fazla olması ve genç işsizlik oranının yüksek olmasıdır. Genç işsizlik oranının yüksekliği ülkenin genel işsizlik oranının da yüksek seyretmesine neden olmaktadır. Ancak genç işsizlik sorunu çok kompleks bir yapıdadır. Dolayısı ile genç işsizlik oranının nedenlerini anlamak bir yana çözüm önerileri sunmak, onunla mücadele etmek işleri daha da komplike bir yapıya sürüklemektedir. Belirtmek gerekir ki genç işsizlik sadece Türkiye’nin değil gelişmiş ülkelerin de ciddi sorunudur. Bunun yanında kadın işsizlik oranı ve kadınların istihdamındaki zorluklar işsizlik sorununu daha da hissedilir hale getirmektedir.

Üretim faktörlerinin tam ve etkin olarak kullanılması kısaca tam istihdam olarak karşımıza çıkarken; işsizlik, bu üretim faktörlerinden biri olan emeğin tam ve etkin kullanılmaması (emeğin bir kısmının atıl duruma itilmesi) olarak ifade edilmektedir. İşsizlik olgusu bir yandan ilgili kişileri değer kaybına uğratarken, diğer yandan ülke ekonomisini üretim kaybına, böylece milli gelir azalışına sebebiyet vermekte ve ekonomide eşitsizlikler yaratarak istikrarı bozmaktadır. Bu bağlamda işsizlik kavramı en önemli makroekonomik büyüklükler arasında yerini ve önemini korumakta, etkilerinin çok boyutlu olmasıyla da tüm toplumu ilgilendirmektedir. Klasik olarak işsizlik sorunun çözümü için ekonomik büyüme gösterilmektedir. Yani dar anlamda büyüme ülkedeki üretim artışı olarak varsayılırsa, üretimin artmasıyla firmaların daha fazla işgücü talebi neticesinde istihdamın artması gerekir. Ancak Türkiye’de son dönemlerde yüksek büyüme hızları görülmesine rağmen istihdamın aynı oranda artmadığı görülmektedir. İstihdamsız büyüme olarak adlandırılan bu husus Türkiye’nin gündemini uzun süredir meşgul etmektedir. Dolayısıyla ülkenin her alanına sirayet eden ve etkileri çeşitli toplumsal sorunlara yol açan işsizlik probleminin çözülmesi elzemdir.

İşsizlik hem bireysel hem de toplumsal sorunları doğuran bir olgudur. Bireysel sorunların en başında kişinin kendisini psikolojik açıdan rahatsız hissetmesi, özgüven kaybı, ailesine karşı olan sorumluluğunu yerine getirememenin verdiği huzursuzluk ve endişe gelmektedir. Toplumsal sonuçlara bakıldığında kişideki olumsuz etkilerden mütevellit tahmin edilebileceği üzere çeşitli farklı sorunları da tetikleyebilmektedir. Literatürde toplumda sigara, alkol, uyuşturucu gibi zararlı bağımlılıkların artması ile işsizlik arasında bir ilişki olduğunu ifade eden çeşitli araştırmalar mevcuttur. Ayrıca yüksek işsizlik oranlarına sahip ülkelerde suç işleme ve intihar gibi davranış bozukluklarının görülme oranı da daha yüksek seyretmektedir. Ekonomik açıdan işsizliğin yarattığı sorunların başında ise ülke ekonomisinin büyümesine engel olması gelmektedir. İşsizlik bir ekonominin kaynaklarının bir kısmının üretim dışı kalması anlamına gelmekte ve bu da üretimin olabileceğinden daha düşük gerçekleşmesine neden olmaktadır. Böyle olunca ülkedeki yaşam standartları da optimal seviyeye getirilememektedir.

Türkiye’de işgücü piyasasındaki sorunlara ilaveten, ülkede nüfus artışıyla beraber çalışma çağı nüfus miktarının istihdam miktarından daha hızlı artması neticesinde yeni istihdam imkânlarının yaratılamaması gelmektedir. Bilhassa son birkaç yıldır tarım sektöründe yaşanan çözülme ve kırdan kente göç ile birlikte ülkedeki mülteci sayısındaki artış büyük ölçüde işgücü piyasasını şekillendirmektedir. Ayrıca, kayıt dışı istihdamın yüksek oluşu, genç işsizlik oranının yüksek olması, işgücü yaş seviyesinin düşüklüğü ve işsizlikle kapsamlı politikaların oluşturulamaması mevcut sorunlara eklenebilir (Bekiroğlu, 2010: 146).

Türkiye’de işsizlik yaş grupları olarak özellikle gençlerde, cinsiyet olarak kadınlarda yoğunlaşmaktadır. Ayrıca işsizlerin büyük çoğunluğu vasıfsızdır. Bunların yanında işsizlik coğrafi bölgelere göre çok dengesiz dağılmış, istihdam daha çok batı bölgelerinde yoğunlaşırken doğuya doğru gittikçe istihdam azalmaktadır. Bu ise işsizlikle beraber gelecek bölgesel dengesizlikler gibi yeni sorunları da beraberinde getirecektir. Ancak bunlardan en önemlisi ve bir dünya meselesi haline gelen genç işsizlik oranıdır. Çünkü gençlerde işsizliğin uzun süre devam etmesi genç işsizlerin niteliklerinin kaybolmasına, moral ve psikolojik olarak olumsuz etkilenmelerine sebebiyet vermektedir. Ayrıca genç yaşlarda özellikle gençliğin ilk dönemlerindeki erken bir işsizlik ileri yaşlarda verimli çalışma potansiyellerini de olumsuz etkileyecektir. Netice itibari ile iş bulmadaki süre geciktikçe evlilik yaşının ilerlemesi,

topluma ve sosyal hayata yabancılaşması gibi çok farklı sorunlar ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışmada Türkiye’de işsizliğin karakteristikleri, boyutları, sebepleri, gidişatı belirli yıllar çerçevesinde karşılaştırmalı tablolar yardımıyla incelenecektir. Öncelikle kısaca işgücü piyasasının kavramsal çerçevesi açıklanacak, sonra genel olarak işsizliğin karakteristikleri ve Türkiye özelinde işsizliğin karakteristikleri ele alınacaktır. Daha sonra Türkiye’de işgücü göstergeleri çeşitli faktörlere göre karşılaştırmalı tablo analizi ile tartışılacaktır. Son olarak da Türkiye’nin işsizlik bağlamında OECD ülkeleri içindeki yeri, Avrupa Birliği (AB) ülkeleri, G20 ve G7 gibi ülke toplulukları ile karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır. Sonuç kısmında ise genel değerlendirmeler ve öneriler yapılacaktır.

1. İŞGÜCÜ KAVRAMLARI

Referans dönemi içinde belirli bir yaş üzerindeki nüfus işgücü bakımından istihdam edilenler, işsizler ve işgücüne dâhil olmayanlar olarak üç gruba ayrılır. Ancak bu belirtilenleri özetleyebilmek için çeşitli kavramların da tanımlanması gerekmektedir. Bu tanımlamalar TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) hane halkı işgücü araştırmalarındaki açıklamalardan alınmıştır. Burada *işgücü* kavramı istihdam edilenler ile işsizlerin toplamından oluşmaktadır. *Çalışma çağındaki nüfus*, işgücü ile işgücüne dâhil olmayanların toplamıdır. *Kurumsal olmayan nüfus*; üniversite yurtları, yetimhane, huzurevi, özel nitelikli hastahane, hapisane, kışla vs. yerlerde oturanlar dışında kalan nüfustur. *Kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus* ise kurumsal olmayan nüfus içindeki 15 ve daha üzeri yaştaki nüfustur. *İşgücüne katılım oranı*; işgücünün, kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus içindeki oranıdır. *İstihdam edilen nüfus*; işbaşında olanlar ve işbaşında olmayan kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfustur. Burada işbaşında olmayanları açıklamak gerekir. *İşbaşında olmayanlar*; iş ile bağlantısı devam ettiği halde, referans haftası içinde çeşitli sebeplerle işinin başında olmayan kendi hesabına ve işverenlerden oluşur. Anlaşılacağı üzere bunlar istihdamda kabul edilir. *İstihdam oranı*; istihdamın kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus içindeki oranıdır. *Kayıtdışı istihdam*; referans haftası içinde yaptığı işten dolayı herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna dâhil olmayanlardır.

İşsizlik, çalışma çağında olup da çalışmak isteyen çalışmayan nüfusun, nedeni kendilerinin beceriksizliği olmayan toplumsal merkezli bir olgudur. İşsizlik, kişinin iradesi dışındaki sebeplerle ortaya çıkan birkaç gün, hafta ya da aylar boyunca çeşitli nedenlerle işsiz kalması durumudur (Uyar Bozdağlıoğlu, 2008: 46). TÜİK' göre *işsiz*; “referans dönemi içinde istihdam halinde olmayan (kâr karşılığı, yevmiyeli, ücretli ya da ücretsiz olarak hiç bir işte çalışmamış ve böyle bir iş ile bağlantısı da olmayan) kişilerden iş aramak için *son 4 hafta*¹ içinde iş arama kanallarından en az birini kullanmış ve 2 hafta içinde işbaşı yapabilecek durumda olan 15 ve daha yukarı yaştaki fertlerdir” (TÜİK, 2017). Başka bir tanımlamayla işsizlik, bir miktar işgücünün gönülsüz olarak çalışmadığı bir süreçtir (Gupta, 1990: 298 ve Aydemir, 2013: 116).

---

¹ 2014 yılı öncesinde “son 4 hafta” yerine “son 3 ay” kullanılmıştır.

Genel itibari ile bir ülkede işgücünün tam istihdamı ile fiilen istihdam edilenler arasındaki fark işsizlik olarak ifade edilmektedir. Bu tanım biraz genişletecek olursa işsiz; çalışma gücüne sahip, çalışmak isteyen fakat cari ücret ve çalışma şartlarında iş arayıp bulamayan kimselere denilmektedir. Türkiye İş Kurumu’na göre, “kurum kayıtlarında iş bekleyenlerden yalnız belli bir iş yerinde çalışmak isteyen ve diğer iş yerlerinde sağlanabilecek iş imkânlarını kabul etmeyeceklerini bildirenler, mevcut iş varken daha elverişlilerine geçmek isteyenler ile emeklilerden iş arayanlar çıkartıldığında geri kalanlar” işsiz sayılmaktadır (Gediz ve Yalçinkaya, 2000: 163). Başka bir tanımla bir ülkede çalışabilecek durumda olan ve çalışmak isteyen kişilerin bir kısmının işinin olmaması durumuna işsizlik, bu durumda olan kişilere de işsiz denir (Ünsal, 2007). Buradan anlaşılıyor ki işsizlik, çalışabilecek durumda olan kişilerden bir bölümünün çalışmamayı tercih etmelerinden ve dolayısıyla da gönüllü (iradi) olarak işsiz olmalarından kaynaklanan bir durum değildir. Dikkat edilirse işsizlik, çalışabilecek durumda olan kişilerden bir kısmının çalışmak istedikleri halde iş bulamamalarından ve dolayısıyla da gayri iradi olarak işsiz kalmalarından kaynaklanan bir durumdur. Yani işsizlik olgusu gönüllü olarak çalışmak istemeyenleri değil, çalışmak isteyip de (4 hafta iş aramış olmalı) iş bulamayan bir güruhu kapsayan durumdur.

İşsizlik kavramını düşük (eksik) istihdam kavramları ile birbirine karıştırmamak gerekir. Mesela, haftada ortalama 40 saat çalışılan piyasa ve tüm firmaların bu süreyi işçi çıkartmadan 30 saate düşürdüğü varsayımı altında işsizliğin azalmadığını ancak üretimin azalmasıyla düşük istihdam oluştuğu ortaya çıkacaktır (İyibozkurt, 1999: 126). Ancak TÜİK’e göre “eksik istihdam” kavramı yerine “zamana bağlı eksik istihdam” ve “yetersiz istihdam” kavramları kullanılmaktadır². O halde TÜİK’e göre *zamana bağlı eksik istihdam*; “referans haftasında istihdamda olan, esas işinde ve diğer işinde/işlerinde toplam olarak 40 saatten daha az süre çalışmış olup, daha fazla süre çalışmak istediğini belirten ve mümkün olduğu takdirde daha fazla çalışmaya başlayabilecek olan” kişilerdir. TÜİK’e göre *yetersiz istihdam* ise “zamana bağlı eksik

² Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından düzenlenen 16. Çalışma İstatistikçileri Konferansı’nda, mevcut eksik istihdam tanımı, yaşanan ölçüm zorlukları nedeniyle yeniden ele alınarak, eksik istihdam sorununu daha net ortaya koyabilecek “zamana bağlı eksik istihdam” ve “yetersiz istihdam” kavramlarına geçilmesine karar verilmiştir. TÜİK hanehalkı işgücü anketi soru kâğıdında 2009 yılında bu doğrultuda gerekli düzenlemeler yapılmış olup, 2009 yılı Şubat dönemi sonuçlarından başlamak üzere, 2009 yılına kadar yayımlanan “eksik istihdam” kavramı yerine “zamana bağlı eksik istihdam” ve “yetersiz istihdam”a ilişkin bilgiler yayımlanmaktadır (TÜİK, 2017).

istihdam kapsamında yer almamak koşuluyla, referans haftasında istihdamda olan, son 4 hafta içinde mevcut işini değiştirmek için veya mevcut işine ek olarak bir iş aramış olan ve böyle bir iş bulduğu takdirde 2 hafta içinde çalışmaya başlayabilecek olan” kişilerdir (TÜİK, 2017).

2. İŞSİZLİĞİN NEDENLERİ VE TEMEL KARAKTERİSTİKLERİ

İşsizliğin anatomisi ile ilgili olarak ABD işgücü piyasasında yapılan araştırmada işsizliğin beş önemli (temel) karakteristiği (özelliği) ortaya çıkarılmıştır (Dorbunsch and Fischer, 1994: 501-502):

- Yaş, cinsiyet ve tecrübeye göre belirlenen gruplar arasındaki işsizlik oranında büyük değişimler vardır.
- İşgücü piyasasında yüksek dönüşüm söz konusudur. İstihdam ve işsizliğe giriş-çıkışlar, çalışan ve işsiz sayısına göre oldukça fazladır.
- Dönüşümün büyük bir kısmı çevrimseldir: Durgunluk dönemlerinde işten çıkarma ve ayrılmalar yüksek iken genişleme dönemlerinde ise gönüllü ayrılmalar yüksektir.
- Herhangi bir verili (referans) ayda işsiz olan insanların çoğu sadece kısa bir süre için işsiz kalmaktadır.

ABD işgücü piyasası ile ilgili bu gerçekler işsizlik oranı ile ilgili çeşitli bilgiler vermekte ve bu bilgiler diğer ülkeler açısından da bir rehber niteliğindedir. Bu temel karakteristikler işsizlik oranının ne ifade ettiğini ve işsizlik sorunun üstesinden gelebilmek için neler yapılması gerektiği konusunda da yardımcı olmaktadır. Buradan anlaşılıyor ki işsizlik tek boyutlu bir olgudan çok daha farklı olarak çok çeşitli boyutları olan komplike bir olgudur.

Yerleşik İktisat ekolü olan neoklasik iktisat anlayışına göre işsizliğin nedeni, işgücü maliyetleri (ücret + vergi) ile işten çıkarma maliyetlerinin yüksekliği, işgücü piyasasının rijitliği, yasalar ve güçlü sendikalar. Keynesyen iktisada göre işsizliğin nedeni, ücretlerin milli gelir içindeki payında yaşanan gerileme neticesinde azalan tüketim talebinin, yatırım ve büyümeyi yavaşlattığı böylece işsizliğin aslında yüksek ücretlerden değil düşük ücretlerden kaynaklandığı ifade edilmektedir. Marksist iktisat anlayışına göre kapitalist sistem içinde zaten tam istihdam ihtimalinin olmadığı ifade edilmektedir. Başka bir yaklaşıma göre küreselleşme firmalar üzerinde rekabet baskılarını artırdığı için büyümenin istihdam yaratıcı etkisini düşürmektedir. İşte bu istihdamsız büyüme sorunun genel olarak ekonomideki yapısal sorunlara

ve işgücü talebinden kaynaklanan faktörlere bağlı olduğu söylenebilir (Ay, 2012: 322-323).

İşsizliğin nedenleri üzerinde gelişmiş ve az gelişmiş ülke ayrımı yapılacak olursa gelişmiş ülkelerde işsizlik talep yetersizliğinden kaynaklanmakta, gelişmekte olan ülkelerde ise yeterli istihdam alanının bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Gelişmekte olan ülkeler ekonomik olarak tarım ekonomisi olmaktan sanayi ekonomisi olmaya geçerken işsizlik oranlarının arttığı görülmektedir. Çünkü tarım sektöründen çıkan işgücü henüz gelişmekte olan sanayi sektöründe yeterli istihdam alanı bulamamaktadır. Benzer şekilde kırdan kentlere göçün hızlı bir şekilde artması da kent hayatında istihdamı zorlaştırmaktadır. Bunların yanında devletin uyguladığı yanlış istihdam politikaları günümüzde işsizliğin en önemli nedenlerinden biri olarak görülmektedir (Karaman, 2015).

Gelişmekte olan ülkelerde işsizlikle başa çıkabilmek gelişmiş ülkelere nispeten daha zordur. Bu ülkelerde işsizliğin çıkış nedenleri yetersiz talep, arz açıkları, istihdam imkânlarıyla kişisel yetenek ve beklentiler arasındaki uyumsuzluk ve pazar açıkları gibi faktörlerdir. Gelişmekte olan ülkeler, kentlere yönelen, düzenli geliri olan, sürekli bir iş için bekleyenler ile kırsal bölgelerde geçimlik üretim ya da geleneksel üretim yapısı içerisine gizlenmiş yeterli geliri olmayan büyük bir kitlenin sorunlarıyla önemli ölçüde uğraş vermektedirler. Diğer yandan böyle ülkelerde işgücünün artışı kolayken bu emeğin verimliliğini arttırmak başat sorun olarak karşımıza çıkmaktadır (Şahin, 2007: 553). Türkiye’de nüfusun genç yaşlarda yoğunluk göstermesi, eğitim imkânlarının yetersizliği ve eğitim sisteminin kurumsallık kazanamaması, çarpık kentleşme ve bozulan kent yapıları, özellikle özel sektörün dış borç yükü, kayıtdışı ekonominin varlığı, kadın istihdam olanaklarının yetersizliği ve kadınların çalışmasıyla ilgili yerleşik gelenek ve göreneklerin kadınların lehine önemli bir artış göstermemesi gibi işsizliğe zemin hazırlayacak birçok faktör bulunmaktadır. Bu bağlamda Türkiye’de işsizlik sorunu hemen çözülecek bir sorun gibi gözükmemekle beraber çözüm yollarının da karmaşıklığı söz konusudur.

Türkiye’de işgücü piyasası, hızlı genç nüfus artışına bağlı olarak ortaya çıkan güçlü bir işgücü arzı, düşük istihdam düzeyi, düşük işgücüne katılım, yüksek işsizlik oranları, istihdamın yaygın olarak küçük ölçekli işletmelerde olması ve ücret düzeyindeki farklılıklar ile özetlenebilir. Bunların yanı sıra Işığışok (2011)’e göre; Türkiye’nin sahip olduğu genç ve dinamik nüfus, işgücü arzı fazlalığı, işgücünün genç ve çokça niteliksiz olması, tarımsal istihdamın payının büyüklüğü, işgücü

piyasasındaki kurumsallaşma düzeyinin düşük olması, yeterli istihdam hizmetlerinin sunulmaması gibi sorunlar da Türkiye'nin işgücü piyasasının sorunları arasında yer almaktadır (Işığışık, 2011). Bunların içinden özellikle genç işsizlik ülkenin en verimli işgücü kapasitesinin atıl durumda kalması nedeniyle önemli toplumsal ve bireysel sorunları beraberinde getirmektedir. Dahası gençlerin kendi içerisinde farklı eğitim, beceri, psikolojik yapılarının olması sorunun çözümünü önemli ölçüde zorlaştırmaktadır (Bayraktar ve İncekara, 2013: 35).

Türkiye'de özellikle 1980'lerden sonra, küreselleşme ve teknolojik gelişme gibi faktörlerle artmaya başlayan işsizlik, 1990'larda evrensel oranlara göre yüksek sayılan düzeylere ulaşmıştır. 2001 kriziyle birlikte, işsizlik daha da belirginleşmiş ve kriz sonrasında istihdam sorunu çözülememiştir. Hızlı nüfus artışı, eğitim politikasındaki sorunlar, yatırım yetersizliği, siyasi ve ekonomik istikrarsızlık gibi nedenler bu sorunu daha da tetiklemiştir (Ay, 2012: 322). Esas itibarıyla 2000'li yıllara kadar artan ama birkaç yılı saymazsak tek hanede kalan işsizlik sorunu, Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri sonucu çift haneli rakamlara tırmanmaya başlamış ve günümüzde de artış eğiliminde olmaya devam etmektedir.

Türkiye'de işsizlik, diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi genellikle tarımdan, sanayi ve hizmetler sektörü ağırlıklı bir yapıya geçişteki uyumsuzluktan kaynaklanmaktadır. Tarım sektöründen sanayiye ve daha sonra hizmetler sektörüne olan geçiş gelişmiş ülkelerde üç sektör kanununa göre olmaktadır. Üç sektör kanununa göre tarımda çalışanların gelişmelere uygun olarak önce sanayiye geçip, oradan yine gelişmelere uygun olarak hizmetler sektörüne geçmesi gerekmektedir. Ancak gelişmekte olan ülkelerde (dolayısıyla Türkiye'de de) gelişme bu şekilde olmadığından tarımda çalışanlar doğrudan hizmetler sektörüne geçmekte ve hizmetler sektörünün talep ettiği vasıflara da sahip olamadıklarından tarım sektörü daralmakta ama istihdam aynı ölçüde hizmetler sektöründe genişlememektedir. Bu uyumsuzluk, işsizliği ve bazı yapısal sıkıntıları beraberinde getirmektedir (Güney, 2009: 140-141).

Türkiye'de genel olarak işsizliğe üçlü bir sınıflamayla bakılabilir. Bunlardan ilki tarım sektörüdür. Türkiye'de işgücünün yaklaşık %45'lik bir kısmı tarım sektöründe çalışmaktadır. Bu işgücü genellikle aile işletmelerine dayanan, küçük ölçekli, kadın istihdam eden, mevsimlik dalgalanmalardan çokça etkilenen, bir kısmı geçimlik üretim yapan ve yoğun şekilde ücretsiz aile yardımcılarını kullanan bir potansiyele sahiptir. İkincisi, hızlı nüfus artışı, genç nüfusun payının yüksekliği gibi

demografik unsurlara da bağlanabilir. Son olarak iç göç ve kentleşme ile ortaya çıkan eğitim ve bölgeler arasındaki eşitsizlik eğilimleri de işsizliği ortaya çıkarmaktadır (Aydemir, 2013: 118). Dünya Bankası Grubunun 2015 yılında yayınladığı Türkiye ile ilgili rapora göre Türkiye’de işgücü piyasasının yapısı ve genel profili aşağıdaki gibi yorumlanabilir:

- Türkiye için önemli sıkıntılardan birisi gençlerin ve kadınların işgücüne katılımını arttırmanın zorluğudur. Türkiye’nin çalışma çağındaki nüfusunun neredeyse yarısı işgücüne katılmamaktadır; bunun en önemli sebeplerinden birisi OECD ortalaması olan %65’in yarısından daha az olan yaklaşık %30 civarındaki kadınların işgücüne katılım oranıdır. Çoğunlukla kadınlar olmak üzere gençlerin yaklaşık %35’i ne işgücüne katılmamakla birlikte okula da devam etmemektedir. Bu oran OECD ülkeleri arasındaki en yüksek aktif olmayan genç nüfus oranıdır. Çalışan gençlerin ise neredeyse yarısı (%48 civarı) kayıt dışı sektörde çalışmaktadır.
- İşgücü piyasalarının katı olması istihdam yaratmanın önündeki diğer bir zorluktur. Şöyle ki, OECD ülkelerine göre Türkiye’de kıdem tazminatları bir hayli yüksektir. Aynı şekilde asgari ücretlerin ortalama ücretler içindeki payı da OECD ülkelerine göre yüksektir. Ancak burada dikkat edilmelidir ki asgari ücretlerin yüksekliği değil bu ücretlerin satın alma güçleri karşılaştırıldığında ve açlık sınırı, yoksulluk sınırı gibi faktörler de göz önüne alınırsa Türkiye’de bu raporun aksine asgari ücretlerin çok yüksek olmadığı açıkça görülebilir.
- Türkiye’de işgücü piyasasında, çalışma çağındaki nüfusun yarıdan fazlasının resmi eğitim süresi sekiz yıldan azdır. Daha genç çalışanlar daha yüksek eğitim ve beceri düzeyine sahiptir ancak yine de OECD ülkelerindeki yaşlılarının gerisindedir.
- Örgün eğitim yoluyla edinilen beceriler ile işletmelerin ihtiyaç duyduğu beceriler arasındaki uyumsuzluk istihdam yaratmanın önünde çok ciddi engel teşkil etmektedir. Yükseköğretim mezunları arasındaki işsizlik oranı 2000-2014 yılları arasında önemli ölçüde artmıştır. Bu durum, yükseköğretimde edinilen beceriler ile işgücü piyasasında ihtiyaç duyulan beceriler arasındaki uyumsuzluğu yansıtmaktadır. Bu oranlar çalışmanın ilerleyen bölümlerinde tablo ve grafikler yardımıyla daha açık bir şekilde incelenecektir.

Nüfus artışı, kırdan kente göç ve mülteci sayısındaki artış ile birlikte kentlerde işgücü potansiyeli sürekli büyümekte ancak büyüyen bu

işgücünü karşılayacak istihdam artışı tarım dışındaki diğer sektörlerde ne yazık ki oluşturulamamaktadır. Temel olarak bu sebeplerle işgücüne katılım kayda değer bir artış göstermemektedir. İşgücünün hızlı artışı buna karşılık endüstri ve hizmet sektörlerinin sınırlı istihdam imkânları, işgücüne katılım oranını düşürmekle beraber işgücünde farklı piyasaların da ortaya çıkmasına sebebiyet vermektedir. Örgütlenmiş ve oldukça koruyucu hukuki düzenlemelere sahip çalışanlar ve iyi ücret düzeylerinin yanı sıra asgari ücretle ve güvencesiz koşullarda çalışan çok sayıda ücretli bulunmaktadır. Yani bir ülkede kayıtdışı ekonominin teşkil ettiği boyut bu gün ne kadar önemli ise ülkede örgütsüz, düşük ücretli ve hatta ücretsiz istihdam da halen ağırlığını korumaktadır (Karabulut, 2007: 30). Bu bağlamda TÜİK verilerinden (TÜİK Haber Bülteni, 2017) hareketle kayıtdışı istihdama bakılacak olursa, herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna bağlı olmadan çalışanların oranı, bir önceki yılın (2016) aynı dönemine göre değişmeyerek %33,9 olarak gerçekleşmiştir. Tarım dışı sektörde kayıt dışı çalışanların oranı ise bir önceki yılın aynı ayına göre 0,2 puan azalarak %21,8 olmuştur. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde Türkiye’de işsizliğin dağılımı daha detaylı bir şekilde verilerle desteklenerek analiz edilmiştir.

2.1. Türkiye’de Temel İşgücü Göstergeleri

Türkiye’de Cumhuriyetin kuruluş yıllarından itibaren itibaren 1970’li yılların ortalarına kadar işsizlik oranları, genelde %2-4 arasında seyretmiş ve işsizlik bu yıllara kadar ciddi bir artış göstermediği için sorun haline gelmemiştir. Hatta Tablo 1’den görüleceği üzere 1949-1952 yılları arasında bu oranın %2’nin bile altına düştüğü kaydedilmiştir. Bunun en temel sebebi, Cumhuriyetin ilk dönemlerinde sanayi işletmelerinin ve çalışan sayısının sınırlı olması, çalışanların büyük bir kısmının da tarım sektöründe çalışmasıdır.

Tablo 1. Cumhuriyetten Günümüze İşsizlik Oranları (1923-2017)

Yıllar	İşsizlik Oranı	Yıllar	İşsizlik Oranı	Yıllar	İşsizlik Oranı	Yıllar	İşsizlik Oranı	Yıllar	İşsizlik Oranı
1923	9,1	1942	3,4	1961	3,4	1980	8,3	1999	7,7
1924	6,9	1943	2,9	1962	3,4	1981	7,3	2000	6,5
1925	5,3	1944	3,1	1963	3,4	1982	7,2	2001	8,4
1926	5,1	1945	3,1	1964	3,5	1983	7,9	2002	10,3
1927	4,2	1946	2,7	1965	3,7	1984	7,8	2003	10,5
1928	3,8	1947	2,5	1966	3,6	1985	7,3	2004	10,8
1929	3,2	1948	2,3	1967	4,8	1986	8,1	2005	10,6
1930	3,2	1949	1,8	1968	5,2	1987	8,5	2006	10,2
1931	4,5	1950	1,5	1969	5,9	1988	8,4	2007	10,3
1932	4,5	1951	1,7	1970	6,4	1989	8,6	2008	11
1933	3,9	1952	1,9	1971	6,8	1990	8	2009	14
1934	3,2	1953	2,8	1972	6,3	1991	8,2	2010	11,9
1935	3,3	1954	3,2	1973	6,8	1992	8,5	2011	9,8
1936	2,9	1955	3,1	1974	7,3	1993	8,9	2012	9,2
1937	2,7	1956	3,2	1975	7,6	1994	8,5	2013	9,7
1938	2,1	1957	2,8	1976	9	1995	7,6	2014	9,9
1939	2,1	1958	2,9	1977	10	1996	6,6	2015	10,3
1940	2,4	1959	2,9	1978	10,1	1997	6,8	2016	10,9
1941	3	1960	3,1	1979	8,9	1998	6,9	2017*	10,3

Kaynak: 1923-1987 arası Kafkas (2014: 70); 1988-2017 arası TÜİK, 2017, İşgücü İstatistikleri.

*Ekim ayına aittir.

Tablo 1’den hareketle 1980’lerin ve daha sonra da 1990’ların başında gerçekleşen kısmi bir azalma dikkate alınmazsa, işsizlik oranının 1960’lardan bu yana sürekli olarak artış gösterdiği görülmektedir. Bu dönemde küreselleşme ve Türkiye’nin kendi dinamiklerinde yaşanan değişmelerle birlikte sosyal yapıda ciddi değişiklikler ve sorunlar meydana gelmiştir. Güney (2009)’a göre hızlanan kentleşme, yoğun iç göç, göçün getirdiği gecekondulaşma ve tarım işçisi olan kadınların kentte işsiz kalması ve kayıtdışı bir şekilde ev temizliği gibi işlerde çalışması, çocuk işçilerin istismar edilmesi gibi sorunlar sosyal yapıda yaşanan sorunlara örnek gösterilebilir (Güney, 2009: 140).

Tablo 1’den 1980’den günümüze 10’ar yıllık dönemler ortalaması ile işsizlik oranına baktığımızda 2000’lere kadar ciddi bir artışın olmadığı 2000 sonrasında sürekli olarak arttığını gözlemleyebiliriz. Şöyle ki 1980-1989 arası 10 yıllık dönemin ortalaması Tablo 1’den hesaplandığında %7,9; 1990-1999 arası dönemin ortalaması hesaplandığında %7,8; 2000 ile 2009 arası 10 yıllık döneme baktığımızda ortalama işsizlik oranı %10,3; 2010 ile 2017 Ekim arası dönemin

ortalaması ise yaklaşık %10,4'ü bulmaktadır. Kaldı ki, 2012 yılından itibaren işsizlik sürekli bir artış eğilimine girdiği zaten tablodan açıkça okunabilir. Kısaca, işsizlik sorunu daha çok 2000'li yıllarda önceki yıllar nezdinde Türkiye'nin daha önemli bir sorunu haline gelmiş ve devam etmektedir.

Tablo 2. Türkiye'de Temel İşgücü Göstergeleri (2005-2017)

Yıllar		15+ nüfus (Bin)	İşgücü (Bin)	İstihdam edilenler (Bin)	İşsiz (Bin)	İşgücüne dâhil olmayan nüfus (Bin)	İşgücüne katılma oranı (%)	İşsizlik oranı (%)	Tarım dışı işsizlik oranı (%)	İstihdam oranı (%)
2005	Yıllık	48 356	21 691	19 633	2 058	26 665	44,9	9,5	12,0	40,6
2008	Yıllık	50 982	22 899	20 604	2 295	28 083	44,9	10,0	12,3	40,4
2009	Yıllık	51 833	23 710	20 615	3 095	28 124	45,7	13,1	16,0	39,8
2010	Yıllık	52 904	24 594	21 858	2 737	28 310	46,5	11,1	13,7	41,3
	Yıllık	58 720	30 535	27 205	3 330	28 185	52,0	10,9	13,0	46,3
2017	Ocak	59 493	30 658	26 672	3 985	28 835	51,5	13,0	15,2	44,8
	Şubat	59 567	30 855	26 956	3 900	28 712	51,8	12,6	14,8	45,3
	Mart	59 634	31 131	27 489	3 642	28 504	52,2	11,7	13,7	46,1
	Nisan	59 709	31 444	28 157	3 287	28 265	52,7	10,5	12,4	47,2
	Mayıs	59 781	31 713	28 488	3 225	28 068	53,0	10,2	12,2	47,7
	Haziran	59 855	31 954	28 703	3 251	27 901	53,4	10,2	12,2	48,0
	Temmuz	59 927	32 200	28 758	3 443	27 727	53,7	10,7	13,0	48,0
	Ağustos	60 002	32 233	28 828	3 404	27 769	53,7	10,6	12,8	48,0
	Eylül	60 076	32 215	28 797	3 419	27 861	53,6	10,6	12,8	47,9
	Ekim	60 148	31 932	28 645	3 287	28 217	53,1	10,3	12,3	47,6

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2017.

Türkiye'de TÜİK tarafından açıklanan Ekim 2017 işgücü verilerinin de dâhil olduğu Tablo 2 verilerine göre işgücüne katılım oranı %53,1 olarak gerçekleşmiştir. İşgücü 2017 yılı Ekim döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre 1 milyon 18 bin kişi artarak 31 milyon 932 bin kişiye ulaşmıştır. Aynı dönemler için yapılan kıyaslamalara göre; erkeklerde işgücüne katılma oranı 0,3 puanlık artışla %72,4, kadınlarda ise 1,1 puanlık artışla %34,2 olarak gerçekleşmiştir. Aynı şekilde işsizlik oranına bakılırsa, Türkiye genelinde 15 ve daha yukarı yaştakilerde işsiz sayısı 2017 yılı Ekim döneminde geçen yılın aynı dönemine göre 360 bin kişi azalarak 3 milyon 287 bin kişi olmuştur. İşsizlik oranı 1,5 puanlık azalış ile %10,3 seviyesinde gerçekleşmiştir. Aynı dönemde; tarım dışı işsizlik oranı 1,8 puanlık azalış ile %12 olarak tahmin edilmiştir (TÜİK, 2017). 2005 yılında işsizlik oranının 9,5; tarım dışı işsizlik oranının 12 olduğu dikkate alınırsa işsizlik oranının artan bir ortalama seyir izlediği bilgisine ulaşılabilir.

Tablo 2 incelendiğinde tarım dışı işsizlik oranı normal işsizlik oranına göre daima daha yüksek çıkmaktadır. Çünkü Türkiye’de tarım sektöründe işsizlik yok gibidir. Bunun nedeni Türkiye’de tarımda eksik istihdamın ve küçük aile işletmeciliğinin yaygın olmasıdır. Yani tarım kesiminde işgücünün tümü çalışıyor kabul edilmektedir (Yentürk ve Başlevent, 2007: 5). Bu tespit Tablo 9 ve Tablo 10 kayıtdışı istihdamın tarım sektöründeki payına bakılarak da doğrulanabilir. Kadınların yaklaşık %90’ı tarım sektöründe erkeklerin ise yaklaşık %80’i tarım kesiminde ücretsiz aile işçisi ve kendi hesabına çalışmaktadır.

TÜİK tarafından açıklanan 2017 Ekim ayının da dâhil olduğu Tablo 3 mevsim etkilerinden arındırılmış işgücü verilerini sunmaktadır. Bu son durumuna göre mevsim etkilerinden arındırılmış istihdam bir önceki yılın Ekim ayına göre 135 bin kişi artarak 28 milyon 622 bin kişi olarak tahmin edilmiştir. İşsiz sayısı bir önceki yılın aynı dönemine göre 111 bin kişi azalarak 3 milyon 274 bin kişi olmuştur. İstihdam oranı 0,2 puanlık artış ile %47,6 olmuştur. İşsizlik oranı 0,3 puanlık azalış ile %10,3 olmuştur. Tarım dışı işsizlik oranı %13,9’dan %12,2’ye düşmüştür. 2014 Ekim ayında mevsim etkilerinden arındırılmış istihdam 26 milyon 83 bin kişi, işsiz sayısı 3 milyon 31 bin kişi, istihdam oranı %45,6, işsizlik oranı ise %10,4 olarak gerçekleşmiştir. Tarım dışı işsizlik oranı ise %12,5’tir. 2014’ten günümüze işsizlik oranının artan bir trende girdiği aynı şekilde tablodan okunabilir. 2014 Ekim ayında tarımda istihdam edilen çalışan sayısı 5 milyon 383 bin iken bu sayı 2017 Ekim ayında 5 milyon 515 bin kişi ve ortalama olarak 2014’ten sonraki diğer aylara bakıldığında önemli bir değişim olmadığı gözlemlenmektedir. Ancak tarım dışı sektörler toplamına bakılırsa 2014 Ekim ayında bu sayının 20 milyon 701 binden 2017 Ekim ayında 23 milyon 107 bin kişiye artmıştır. Bu durum her ne kadar umut verici gözükse de bu tarım dışı sektördeki çalışan sayısının artması tabloya bakıldığında istihdam yaratan sanayi sektöründen değil de diğer sektörlerden özellikle de hizmetler sektöründen kaynaklandığı gözlemlenmektedir.

Tablo 3. Türkiye’de Mevsim Etkilerinden Arındırılmış İşgücü Göstergeleri (2014-2017)

İşgücü durumu (Mevsim etkilerinden arındırılmış)														
Yıllar		İşgücü (bin)	İstihdam (bin)	Tarım (bin)	Ekonomik Faaliyetler (Mevsim etkilerinden arındırılmış)				İşsiz (bin)	İşgücüne katılma oranı	İstihdam oranı	İşsizlik oranı	Tarım dışı işsizlik oranı	Genç nüfusta işsizlik oranı
					Tarım dışı (bin)									
					Toplam	Sanayi	İnşaat	Hizmet						
														(%)
2014	Ocak	27 928	25 341	5 378	19 964	5 232	1 932	12 800	2 587	49,4	44,8	9,3	11,2	16,4
	Şubat	28 410	25 783	5 517	20 267	5 359	2 002	12 906	2 626	50,2	45,5	9,2	11,2	16,0
	Mart	28 643	25 968	5 599	20 369	5 365	1 944	13 060	2 675	50,5	45,8	9,3	11,3	16,7
	Nisan	28 724	26 008	5 572	20 436	5 373	1 885	13 178	2 716	50,6	45,8	9,5	11,5	16,8
	Mayıs	28 779	26 000	5 576	20 424	5 364	1 873	13 187	2 779	50,6	45,7	9,7	11,7	17,4
	Haziran	28 760	25 900	5 502	20 398	5 332	1 835	13 231	2 859	50,5	45,5	9,9	12,0	17,9
	Temmuz	28 777	25 806	5 401	20 405	5 243	1 823	13 339	2 970	50,5	45,3	10,3	12,4	18,8
	Ağustos	28 808	25 853	5 338	20 515	5 257	1 863	13 395	2 956	50,5	45,3	10,3	12,3	19,0
	Eylül	28 942	25 894	5 337	20 557	5 306	1 877	13 375	3 048	50,6	45,3	10,5	12,6	19,0
	Ekim	29 114	26 083	5 383	20 701	5 353	1 906	13 442	3 031	50,9	45,6	10,4	12,5	19,2
	Kasım	29 186	26 124	5 416	20 708	5 273	1 939	13 496	3 062	50,9	45,6	10,5	12,6	19,1
Aralık	29 256	26 242	5 437	20 805	5 266	1 940	13 599	3 014	51,0	45,7	10,3	12,4	18,9	
2016	Ocak	30 185	27 150	5 386	21 765	5 300	2 012	14 453	3 035	51,7	46,5	10,1	12,0	17,8
	Şubat	30 217	27 201	5 326	21 876	5 276	2 007	14 592	3 016	51,7	46,6	10,0	11,9	17,6
	Mart	30 305	27 318	5 379	21 939	5 295	2 024	14 620	2 987	51,8	46,7	9,9	11,7	17,2
	Nisan	30 420	27 388	5 362	22 026	5 381	2 028	14 617	3 032	51,9	46,8	10,0	11,9	17,6
	Mayıs	30 496	27 315	5 316	21 999	5 386	2 043	14 571	3 180	52,0	46,6	10,4	12,4	19,2
	Haziran	30 353	26 987	5 168	21 819	5 330	1 948	14 541	3 366	51,7	46,0	11,1	13,2	20,6
	Temmuz	30 443	27 013	5 201	21 812	5 254	1 942	14 616	3 430	51,8	46,0	11,3	13,4	20,3
	Ağustos	30 498	27 010	5 252	21 758	5 224	1 932	14 602	3 488	51,8	45,9	11,4	13,6	20,1
	Eylül	30 776	27 287	5 347	21 939	5 260	2 027	14 652	3 490	52,2	46,3	11,3	13,5	19,9
	Ekim	30 865	27 268	5 293	21 975	5 282	1 988	14 705	3 597	52,3	46,2	11,7	13,9	20,6
	Kasım	31 006	27 362	5 305	22 057	5 316	1 997	14 744	3 644	52,5	46,3	11,8	14,0	21,6
Aralık	30 999	27 314	5 342	21 972	5 265	1 971	14 736	3 685	52,4	46,2	11,9	14,1	22,4	
2017	Ocak	31 215	27 548	5 453	22 095	5 274	1 985	14 836	3 667	52,5	46,3	11,7	14,0	22,6
	Şubat	31 334	27 691	5 473	22 218	5 251	2 042	14 925	3 643	52,6	46,5	11,6	13,9	22,0
	Mart	31 404	27 803	5 373	22 430	5 346	2 096	14 988	3 601	52,7	46,6	11,5	13,6	21,7
	Nisan	31 425	27 887	5 340	22 547	5 372	2 112	15 063	3 538	52,6	46,7	11,3	13,3	21,8
	Mayıs	31 481	27 932	5 363	22 569	5 386	2 055	15 127	3 549	52,7	46,7	11,3	13,4	21,8
	Haziran	31 540	28 032	5 360	22 672	5 383	2 050	15 239	3 508	52,7	46,8	11,1	13,2	21,8
	Temmuz	31 677	28 119	5 489	22 630	5 363	2 074	15 193	3 558	52,9	46,9	11,2	13,4	21,7
	Ağustos	31 749	28 350	5 461	22 889	5 437	2 134	15 318	3 400	52,9	47,2	10,7	12,7	20,7

Eylül	31 872	28 487	5 528	22 959	5 421	2 111	15 427	3 385	53,1	47,4	10,6	12,7	20,0
Ekim	31 896	28 622	5 515	23 107	5 470	2 103	15 534	3 274	53,0	47,6	10,3	12,2	19,0

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2017.

2.2. Türkiye’de İstihdamın Sektörlere Göre Dağılımı

Bir ülkede sağlıklı bir ekonomik yapının varlığının ve ülkenin gelişmişlik düzeyinin en önemli göstergelerinden birisi istihdamın sektörlere göre dağılımıdır. İstihdamın sektörlere göre dağılımı ülkenin gelişmişlik seviyesini göstermektedir. Çünkü bir ülkede mal üreten iki sektör tarım ve sanayidir. Hizmet sektörünün durumu ise diğer iki sektörün durumuna bağlıdır. Gelişmekte olan ülkelerde sanayi sektörü pek fazla gelişme gösteremediğinden istihdam genellikle tarım sektöründe yoğunlaşmaktadır. Ekonomi geliştikçe istihdam sanayiye doğru, sanayi sektörü iyice gelişince de hizmetler sektörüne doğru kayar (Zaim, 1997: 147). İnşaat sektörüne bakılacak olursa bu sektör, kendisine bağlı çeşitli alt sektörlerin ürettiği mal ve hizmete talep oluşturan bir konumda olması açısından Türkiye ekonomisinin büyüme performansına ve istihdama katkısından dolayı da önemi gittikçe artan bir sektör konumundadır. Özellikle köyden kentlere göç sürecinde biriken işsizleri geçici de olsa absorbe etmek açısından inşaat sektörünün ayrı bir önemi vardır. Ancak unutulmamalıdır ki inşaat sektörü istihdam yaratan bir büyüme sağlamak yerine geçici olarak işsizlik sorununa çare olmaktadır. Bununla birlikte Türkiye’de istihdam yaratan sanayi büyümesine yönelmek daha kalıcı ve uzun vadeli çözümler üretecektir.

Tablo 4. İstihdam Edilenlerin Faaliyet Kolları ve Dağılımı (2005-2017)

	Bin Kişi					Yüzde			
	Toplam	Tarım	Sanayi	İnşaat	Hizmetler	Tarım	Sanayi	İnşaat	Hizmetler
2005	19 633	5 014	4 241	1 097	9 281	25,5	21,6	5,6	47,3
2006	19 933	4 653	4 362	1 192	9 726	23,3	21,9	6,0	48,8
2007	20 209	4 546	4 403	1 231	10 029	22,5	21,8	6,1	49,6
2008	20 604	4 621	4 537	1 238	10 208	22,4	22,0	6,0	49,5
2009	20 615	4 752	4 179	1 305	10 380	23,1	20,3	6,3	50,4
2010	21 858	5 084	4 615	1 434	10 725	23,3	21,1	6,6	49,1
2011	23 266	5 412	4 842	1 680	11 332	23,3	20,8	7,2	48,7
2012	23 937	5 301	4 903	1 717	12 016	22,1	20,5	7,2	50,2
2013	24 601	5 204	5 101	1 768	12 528	21,2	20,7	7,2	50,9
2014	25 933	5 470	5 316	1 912	13 235	21,1	20,5	7,4	51,0
2015	26 621	5 483	5 332	1 914	13 891	20,6	20,0	7,2	52,2
2016	27 205	5 305	5 296	1 987	14 617	19,5	19,5	7,3	53,7
2017*	28 645	5 534	5 470	2 186	15 455	19,3	19,1	7,6	54,0

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2017.

*Ekim ayına aittir.

Türkiye’de istihdamın sektörlere göre dağılımı 2005-2017 arası döneminde Tablo 4’te görülmektedir. Tarım sektöründe istihdam 2005 yılında %25,5 iken 2016 yılında %19,5’e düşmüştür. 2017 yılının Ekim ayında ise %19,3 olarak gerçekleşmiştir. Buradan anlaşılıyor ki 2005’ten 2017’ye tarım sektörü istihdamı yaklaşık %20 küçülmüştür. Tarım sektöründe istihdam azalırken ilginç bir şekilde sanayi sektöründe bir artış olmamış, bilakis azalış olmuştur. Aynı yıllar için inşaat sektörüne bakılırsa ciddi bir artış söz konusu olmamaktadır. 2005 yılında inşaat sektöründe istihdamın payı %5,6’dan 2016 yılında %7,3’e ve 2017 yılının Ekim ayında %7,6’ya yükselebilmektedir.

Ancak hizmetler sektöründe düşük seviyelerde bile olsa istikrarlı bir artış görülmektedir. Mal üretiminin temel sektörleri olan tarım ve sanayide istihdamın payı düşük seviyelerde seyretmektedir. Tarım sektöründe istihdamın düşmesi sanayi sektörüne geçişi ifade etmelidir, ancak, sanayi sektörü istihdamında bir artış söz konusu değildir. Bu da Türkiye’nin gelişmişlik bakımından önünde çok yolunun olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca tarım sektörünün toplam istihdam içindeki payı sürekli düşerken hizmetler sektörünün payı sürekli artmaktadır. Ancak sanayileşmesini tamamlayamamış bir ülkede hizmetler sektörünün yükselişi ülkenin işgücü piyasasında bir uyum sorunu yaşandığını açığa çıkarmaktadır.

2.3. Türkiye’de İşsizliğin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Eğitim Türkiye’nin uzun yıllardır bir türlü çözemediği bir mesele olagelmıştır. Günümüzde de aynı şekilde eğitimin kalitesinin düşüklüğü, yükseköğretim mezunu gençlerin işsizliği gibi çok ciddi sorunlar devam etmektedir.

Tablo 5. Eğitim Durumu ve Cinsiyete Göre İşsizlik Oranları (2014-2017)

İşsizler/Yıllar	2014			2015			2016			2017*		
	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek
Okur-yazar olmayanlar	6,3	3,0	13,6	5,3	2,9	11,3	5,7	3,2	11,8	5,0	2,9	10,5
Lise altı eğitilmişler	9,4	9,3	9,5	10,0	10,1	10,0	10,2	11,0	9,8	8,9	10,9	8,2
Lise	11,9	19,1	9,3	12,4	20,3	9,5	13,4	21,1	10,5	11,8	19,1	9,2
Mesleki veya teknik lise	10,6	19,3	8,0	10,2	18,1	7,7	11,6	20,6	8,7	11,9	21,9	8,4
Yüksek-öğretim	10,6	15,5	7,6	11,0	16,3	7,6	12,0	16,9	8,8	12,8	18,1	9,0

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2017.

*Ekim ayına aittir.

Tablo 5 eğitim durumu ve cinsiyete göre istihdamın yapısını göstermektedir. Toplam açıdan bakıldığında okuma yazma bilmeyen işsizler yaklaşık 2014’ten günümüze ortalama %5-6 civarındadır. Bu husus sadece SGK’ya kayıtlı işgücü %5-6’sı anlamına geldiğinden kayıtdışı istihdam ve işgücüne dâhil olmayan nüfus da hesaba katılırsa ülkede okuryazar olmayan sayısının varlığı ülkede eğitim seviyesinin ne kadar aşağılarda olduğunu göstermektedir. Diğer bir konu yüksek-öğretim mezunu işsizlerin son yıllarda giderek artmasıdır. Üniversite mezunları gençler için yeterli istihdam alanlarının olmayışı ve de yeni istihdam alanlarının açılmaması söz konusudur. Bu durum üniversite mezunu gençlerin yeterli eğitimsel donanıma sahip olmadıkları ile de ilgili olabilir. Çünkü yabancı dil başta olmak üzere bilimsel ve teknik donanımı tam olan mezunlar özellikle özel sektör tarafından hızlı bir şekilde istihdam edilmektedir. Sonuçta istihdam alanları yetersiz ve de eğitimin kaliteli olmadığı kanaatine varılabilmektedir. Ayrıca okuryazar olmayanlar hariç diğer eğitim gruplarında kadın işsizlik daima erkek işsizlik oranından yüksek seyretmektedir. Bu da kadın istihdamına yeterince önem verilmediği gerçeğini çoğu kez doğrulamaktadır. Özellikle tablodan anlaşılacağı üzere eğitilmiş nüfusun işsizliğin önemli bir kısmını oluşturduğu dikkate alınırsa eğitim ile istihdam arasında çarpık bir yapının olduğu açıkça söylenebilir. Öyle görünüyor ki işgücü arzı ile işgücü talebi arasında sadece nicelik açısından değil, nitelik açısından da çarpıklık veya uyumsuzluk söz konusudur.

Tablo 5 verilerinde okuryazar olmayanlar dışında kalanlar içerisinde en az işsizliğin lise altı eğitimliler ve sonra da mesleki veya teknik lise eğitimlilerde olduğu görülmektedir. Buradan çıkarılacak önemli sonuç da ülkede istihdamın yapısının daha çok lise altı ve meslek lise mezunlarından oluştuğudur. Bu da demektir ki ülkede henüz yüksek bilim ve teknoloji gerektiren sanayi mallarında kayda değer bir artış söz konusu değildir.

Ayrıca lise mezunu ve özellikle de yüksek-öğretim mezunlarına bakıldığında işsizliğin çok yüksek seyrettiği gözlemlenmektedir. Bu ise eğitim düzeyi arttıkça işsizliğin de arttığı sonucuna varılmasında bir beis göstermemektedir. Yani işsizlik ile eğitim seviyesi arasında anlamlı bir ilişki kurulamamaktadır. Özellikle de üniversite mezunu kadın işsizlerin sayısı son yıllarda erkek işsizlere göre iki katı da geçen bir oranda seyretmektedir. Yani özellikle kadınların eğitim seviyesi arttıkça işsiz kaldıkları gerçeği erkekler nezdinde daha iddialı bir söylem olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.4. Türkiye’de İşsizliğin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Bu kısım daha çok genç işsizlik oranını gösteren 15-24 yaş grubu ile ilgili açıklamalar için yazılmıştır. Çünkü genç işsizlik oranı çalışmanın en başında da belirtildiği ve çoğu yerinde vurgulandığı üzere Türkiye’de başlı başına bir sorun olmaktadır. Dolayısıyla politika yapıcılarının işsizlikle ilgili olarak ilk atmaları gereken adım genç işsizlik oranına çözüm bulmak olmalıdır.

Genç işsizlik olarak tanımlanan 15-24 yaş grubu için işsizlik yapısı yetişkin işsizliğinden farklı bir yapıdadır. Genç işsizlik oranları Türkiye’de oldukça yüksek seyretmektedir. Bunun nedenleri; okuldan yeni mezun olmuş iş arayanların tecrübe eksiklikleri, uygun iş bulmalarının belli bir gecikmeye neden olması, lise mezunlarının mesleki formasyonlarındaki yetersizlikler ve üniversite mezunu olanların ücret beklentilerinin yüksek olması gibi birçok faktör sıralanabilir (Yentürk ve Başlevent, 2007: 3-5). Başka bir açıdan genç işsizliğin nedenleri dört başlıkta toplanmaktadır: genç nüfus artışı, bilgi asimetrisi, yetersiz düzeyde kişisel ve toplumsal ağlara sahip olma ve beceri uyumsuzluğudur (Yazar Arslan, 2014: 45).

Tablo 6. 15-24 Yaş Arası Genç Nüfusun Cinsiyete Göre İşsizlik Durumu (2000-2017)

Yıllar	Toplam		Kadın		Erkek	
	İşsizlik Oranı	İşgücüne Katılma Oranı	İşsizlik Oranı	İşgücüne Katılma Oranı	İşsizlik Oranı	İşgücüne Katılma Oranı
2000	13,1	42,5	11,9	28,1	13,7	57,6
2001	16,2	42,1	14,4	28,5	17,2	56,3
2002	19,2	40,9	17,1	29	20,3	53,3
2003	20,5	38,4	18,9	26,8	21,4	50,6
2004	20,6	37,8	20,7	25	20,5	51,3
2005	19,9	37,7	20,5	24,5	19,5	51,7
2006	19,1	37,4	20,6	24,4	18,3	51,1
2007	20	37,7	20,8	24,4	19,6	51,6
2008	20,5	38,1	21,2	24,1	20,1	51,7
2009	25,3	38,7	25	25,8	25,4	52,2
2010	21,7	38,3	23	26,3	21	50,9
2011	18,4	39,3	20,7	26,8	17,1	52,3
2012	17,5	38,2	19,9	25,9	16,3	50,8
2013	18,7	39,6	21,9	27,5	17	51,9
2014	17,9	40,8	20,4	27,7	16,6	54
2015	18,5	42	22,2	29,8	16,5	54,2
2016	19,6	42,4	23,7	30,4	17,4	54,3
2017*	19,3	43,0	25,4	31,6	15,9	54,0

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2017.

*Ekim ayına aittir.

Tablo 6 incelendiğinde 2000 yılında 15-24 yaş arası kadınlarda işsizlik oranı yaklaşık %12 iken 2017 Ekim ayında ortalama %25’ler seviyesine çıkmıştır. Erkelere bakılırsa 2000 yılında birbirine çok yakın olan işsizlik oranları 2017 yılına gelindiğinde yaklaşık %16 olmuştur. Belirtmek gerekir ki her iki cinsiyette de genç işsizlik oranları yüksek seyrederken kadınlarda işsizlik oranı erkeklere göre çok daha fazladır. Toplam genç işsizlik oranına bakılacak olursa, 2000 yılında %13,1 olan genç işsizlik oranı Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinin etkisiyle tırmanmaya başlamış 2008 küresel krizinin etkisiyle 2009’da %25’e yükselmiş ve bugün %20’ler civarında seyretmektedir. Dolayısıyla toplam işsizlerin içinden yaş grupları olarak 15-24 yaş grubuna bakılırsa bu oranın çok daha yüksek çıkacağı aşikârdır. 2001 yılından sonra tırmanmaya başlayan kadın, erkek ve toplam genç işsizlik oranları paralel bir seyir izleyerek 2008 küresel krize kadar artmıştır. 2009 yılında krizin etkisi çok sert bir şekilde hissedilmiş olup ilk defa %25’lere çıkmıştır. Daha sonra tekrar toparlanıp düşme eğilimine girmiş ama bu

süreç çok kısa sürmüş ve özellikle kadın işsizliği ciddi bir şekilde artmaya devam etmektedir. Erkek işsizlik oranında belirgin olmayan bir düşüş gözlenirse de kadın işsizlik oranındaki sert yükseliş toplam genç işsizlik oranını arttırmaya devam etmektedir.

2.5. Türkiye’de İşsizliğin Cinsiyete ve Kır-Kent Yaşamına Göre Dağılımı

Türkiye’de kırsal alanda yaşayanlar ile kentte yaşayanların istihdamında çok ciddi farklılık vardır. Genel olarak bakıldığında kırsal alan işsizlik oranı yıllar itibari ile düşük seyretmektedir. Belki de Türkiye’nin toplam işsizlik oranı için arzu edilen düzeyde olan kırsal alan işsizlik oranı erkeklerde kadınlara göre daha fazla seyretmektedir. Ancak kentlerde ise kadın işsizlik oranı aşırı bir artış göstermektedir.

Tablo 7. Türkiye’de İşsizliğin Kent/Kır Durumu (1988-2017)

	Türkiye (%)			Kent (%)			Kır (%)		
	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam
1988	10,6	7,5	8,4	28,3	9,7	13,1	4,4	5,3	5
1989	9,5	8,2	8,6	26,2	10,1	13,1	3,9	6,2	5,3
1990	8,5	7,8	8	23,4	9,5	12	3,4	6	4,9
1991	7,1	8,7	8,2	22,6	10,6	12,7	2,1	6,5	4,7
1992	7,7	8,8	8,5	20,9	10,7	12,6	2,4	6,6	5
1993	9,3	8,8	8,9	22,8	10,5	12,6	2,8	6,9	5,5
1994	8	8,8	8,5	20,4	10,5	12,4	2,4	6,6	5
1995	7,3	7,8	7,6	18,3	9	10,8	2,4	6,3	4,8
1996	5,9	6,9	6,6	15,4	8,7	9,9	1,9	4,7	3,7
1997	7,7	6,5	6,8	17,5	8,2	10	2,7	4,4	3,8
1998	6,8	6,9	6,9	16,5	9,1	10,5	1,9	4	3,3
1999	7,6	7,7	7,7	17,4	9,9	11,4	2,3	4,8	3,8
2000	6,3	6,6	6,5	13	7,8	8,8	2	4,9	3,9
2001	7,5	8,7	8,4	16,6	10,3	11,6	1,7	6,5	4,7
2002	9,4	10,7	10,3	18,7	13	14,2	3	7,3	5,7
2003	10,1	10,7	10,5	18,3	12,6	13,8	4,2	7,9	6,5
2004	11	10,8	10,8	17,9	12,5	13,6	3	6,8	5,5
2005	11,2	10,5	10,6	17	11,6	12,8	3,6	7,7	6,3
2006	11,1	9,9	10,2	16,4	11	12,2	3,9	7,4	6,2
2007	11	10	10,3	16,1	10,8	12	3,8	8,3	6,8
2008	11,6	10,7	11	16,6	11,6	12,8	4,3	8,7	7,2
2009	14,3	13,9	14	20,4	15,3	16,6	5,3	10,7	8,9
2010	13	11,4	11,9	18,7	12,6	14,2	4,6	8,7	7,3
2011	11,3	9,2	9,8	16,5	10,2	11,9	3,6	7	5,8
2012	10,8	8,5	9,2	15,5	9,4	11,1	3,5	6,5	5,5
2013	11,9	8,7	9,7	16,4	9,5	11,5	4,5	7	6,1
2014	11,9	9	9,9	-	-	-	-	-	-
2015	12,6	9,2	10,3	-	-	-	-	-	-

2016	13,7	9,6	10,9	-	-	-	-	-	-
2017*	14	8,5	10,3	-	-	-	-	-	-

Kaynak: TÜİK, İşgücü Anketleri, 2017.

*Ekim ayına aittir.

Tablo 7 incelendiğinde Türkiye’de kent işsizlik oranı ile kırsal alan işsizlik oranı arasında dramatik bir fark vardır. Kent işsizlik oranı ortalama olarak kırsal alan işsizlik oranından yaklaşık iki kat daha fazladır. TÜİK’in yayınladığı en son işgücü anketine göre 2013 yılı kent işsizlik oranı %11,5 iken kırsal alan işsizlik oranı %6,1’dir. Tablodan geçmiş yıllar incelendiğinde bu farkın çoğu yılda daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 7’den çıkarılabilecek başka önemli bir yorum da kentlerde kadın işsizlik oranları erkeklere göre daha yüksek seyrederken; kırsal alanda kadın işsizlik oranı erkek işsizlik oranına çok yakın olmakla beraber daha düşük seviyelerde seyretmektedir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta, kentte hem kadınların hem erkeklerin yüksek işsizlik düzeylerinde kadınların önde olması iken; kırsal alanda düşük işsizlik düzeylerinde erkeklerin önde olmasıdır. Kırsal alanda işsizlik oranının düşük olmasının temel sebebi kadın işgücüdür. Çünkü kırsal kesimde kadınların istihdamı daha kolaydır ve kadınların büyük çoğunluğu kırsal kesimde çalışırken, kentlerde erkeklere göre iş bulmakta çok zorlanmaktadırlar. Kırsal kesimde işsizlik oranının düşük, kentlerde ise yüksek çıkmasının diğer bir temel sebebi, kırlarda aile işletmelerinin fazlalığı, kentlerde ise kayıtdışı istihdamın yüksekliği olabilir.

2.6. Türkiye’de İşsizliğin Bölgelere ve Şehirlere Göre Dağılımı

Bölgeler arasındaki gelişmişlik farklılıkları işgücü hareketlerinin ve bu bağlamda göç hareketlerinin temel nedenleri arasında yer almaktadır. Türkiye’de işgücünün bölgesel hareketliliği araştırıldığında temel olarak ücret düzeylerinde, istihdam imkânlarında, konut maliyetlerinde farklılıklar gibi faktörler sıralanmaktadır. Sayılan faktörleri arttırmak mümkün olmakla birlikte, tüm bu nedenlerden dolayı işsiz nüfusun, çalışan nüfus nezdinde daha hareketli olduğu ifade edilebilir (Yüceol, 2007: 113). Tablo 8’de 2004 ile 2016 arası Türkiye’deki İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflamasına (İBBS) göre belirtilen Düzey-1 sınıflandırmasındaki bölgelerin işgücü verileri incelenmiştir.

Tablo 8'den 2016 rakamları incelendiğinde %18,7 ile en yüksek işsizlik oranının Güneydoğu Anadolu bölgesinde olduğu görülmektedir. İşgücüne katılım oranı bakımından ise en düşük yine aynı şekilde Güneydoğu Anadolu bölgesidir. İşgücüne katılımın en yüksek olduğu bölge ise İstanbul'dur. İşsizlik oranının ikinci sırada yüksek olduğu bölge ise %13,5 ile İstanbul'dur. İstanbul'daki işsizliğin yüksek olma sebebi kuşkusuz emek arzının fazla olması ve bölgeye olan göçlerdir. Ancak dikkat edilirse İstanbul işsizlik oranı ikinci sırada yüksek olmasına rağmen işgücüne katılımın en yüksek olduğu bölgedir. Cinsiyet bakımından tablo incelendiğinde kadınlarda en yüksek işsizlik oranı yine Güneydoğu Anadolu bölgesi iken, benzer şekilde bölgede işgücüne katılım oranı da en düşüktür. Benzer şekilde işsizlik oranı açısından İstanbul %17,3 ile ikinci sıradadır. Bu durum kadınların işgücüne katılım oranının batıdan doğuya gidildikçe azaldığını ispat etmektedir. İstanbul tek başına bir şehir olarak Güneydoğu Anadolu bölgesi ile kıyaslandığında işgücüne katılım oranı açısından yaklaşık iki kat öndedir. Burada elbette sanayi sektörünün batıda yoğunlaşması en büyük etkidir. Ancak Doğu Karadeniz bölgesi doğuda yer almasına rağmen işgücüne katılımın yüksek olması dikkat çekicidir. Erkekler açısından tablo incelenirse Güneydoğu Anadolu Bölgesi işsizliğin en yüksek olması açısından %18,6 ile liderliğini sürdürmektedir. Zaten bu oran kadınlarla aynıdır. İşgücüne katılım oranı açısından tablo incelenirse bu defa Ortadoğu Anadolu erkeklerde %65,1 ile en düşük bölge olarak karşımıza çıkar.

Tablo 8. Belirli Bölgeler (Düzey –I) ve Cinsiyet Bazında İşsizlik Oranları (2004-2016)

Yıllar ve Bölgeler	Kadın (%)		Erkek (%)		Toplam (%)	
	İşsizlik Oranı	İşgücüne Katılım Oranı	İşsizlik Oranı	İşgücüne Katılım Oranı	İşsizlik Oranı	İşgücüne Katılım Oranı
2004						
İstanbul (TR1)	14,9	19,3	11,7	71,5	12,4	45,2
Batı Marmara (TR2)	7,8	30,4	6,0	71,3	6,6	50,5
Ege (TR3)	12,0	28,1	10,1	70,8	10,6	49,0
Doğu Marmara (TR4)	11,3	22,8	10,5	70,5	10,7	46,4
Batı Anadolu (TR5)	18,9	19,6	11,6	68,3	13,3	43,2
Akdeniz (TR6)	14,0	20,7	12,6	70,2	13,0	44,8
Orta Anadolu (TR7)	8,8	16,2	10,3	66,5	10,0	40,4
Batı Karadeniz (TR8)	6,2	32,8	9,0	69,6	8,0	50,4
Doğu Karadeniz (TR9)	5,1	54,0	8,2	78,7	6,9	65,8
Kuzeydoğu Anadolu	1,8	33,3	3,3	70,0	2,8	51,2
Ortadoğu Anadolu	14,1	15,0	15,4	71,2	15,1	42,4
Güneydoğu Anadolu	5,5	11,4	12,7	67,4	11,7	39,1

TOPLAM	11,0	23,3	10,8	70,3	10,8	46,3
2016						
İstanbul (TR1)	17,3	35,5	11,8	77,4	13,5	56,3
Batı Marmara (TR2)	11,0	35,3	5,2	71,3	7,1	53,2
Ege (TR3)	12,9	37,1	7,3	71,4	9,3	54,0
Doğu Marmara (TR4)	13,6	31,7	8,3	72,3	9,9	51,8
Batı Anadolu (TR5)	14,5	31,2	7,9	73,8	9,9	52,3
Akdeniz (TR6)	15,8	31,7	10,0	70,4	11,8	50,9
Orta Anadolu (TR7)	15,0	29,7	8,5	72,1	10,4	50,8
Batı Karadeniz (TR8)	9,3	37,2	6,7	69,5	7,7	52,9
Doğu Karadeniz (TR9)	4,4	41,3	4,6	67,7	4,5	54,4
Kuzeydoğu Anadolu	4,4	32,4	5,2	68,5	4,9	50,4
Ortadoğu Anadolu	8,7	26,5	9,2	65,1	9,0	45,6
Güneydoğu Anadolu	18,9	19,5	18,6	69,0	18,7	43,7
TOPLAM	13,7	32,5	9,6	72,0	10,9	52,0

Kaynak: TÜİK, İşgücü Anketleri, 2017.

Yine Güneydoğu bölgesinin de bu orana yakın olduğu gözlemlenebilir. Güneydoğu ve Ortadoğu Anadolu bölgelerindeki yüksek işsizliğin temel sebebi genç nüfusun çok fazla olması ve bölgeden sürekli göçlerdir. Ayrıca bölgede sanayileşmenin yetersiz oluşu, bölgenin üretkenlik kapasitesinin düşük olması, yeni istihdam alanlarının açılmaması gibi birçok neden sayılabilir. Bu veriler 2004 yılı verileriyle karşılaştırıldığında toplam işsizlik oranları hem İstanbul’da hem de Güneydoğu Anadolu bölgesinde artmıştır. Ancak İstanbul’un işsizlik oranı 2004 yılında %12,4’ten 2016 yılında 1 puan artış göstererek %13,5’e artarken; Güneydoğu’da %11,7’den 2016 yılında tam 7 puan artış göstermiştir. Sonuç olarak tabloda diğer dönemler ve bölgeler incelendiğinde işgücüne katılım ve istihdam olanakları batıya gittikçe artmakta; doğuya yöneldikçe bu durum tersine dönmektedir.

2.7. Türkiye’de Kayıtdışı İstihdamın Durumu

Kayıtdışı istihdam Türkiye’nin uzun yıllar sorunu olmuş ve olmaya devam etmektedir. Türkiye’de kayıtdışı istihdamın özellikle 1980’li yıllarda hızlandığı, bunun da temelde kırsal kesimlerden büyük kentlere yaşanan göçlerin artmasından kaynaklandığı düşünülmektedir (Aydemir, 2013: 129). Kayıtdışı istihdam Türkiye’de şu an %35’ler civarındadır. Kayıtdışı istihdamın yer aldığı en büyük sektör ise %85 civarı ile tarım sektörüdür. Özellikle çocuk bakım hizmetleri, ev temizliği gibi işlerin kayıt altında olmayışı, tarım sektöründe küçük ve orta ölçekli aile işletmelerin varlığı gibi faktörler kadınların işgücü piyasasına girişini daha da zorlaştırırken, erken emeklilik kriterleri kayıtdışılığı teşvik edebilmektedir.

Tablo 9. Türkiye’de Kayıtdışı İstihdamın Sektörlere ve Cinsiyete Göre Payı 2014-2017)

	Toplam (%)			Kadın (%)			Erkek (%)		
	Toplam	Tarım	Tarım Dışı	Toplam	Tarım	Tarım Dışı	Toplam	Tarım	Tarım Dışı
2014	35	82,3	22,3	48,4	94,4	25,9	29,3	71,8	21,1
2015	33,6	81,2	21,2	46,1	94	24,2	28,2	70,2	20,2
2016	33,5	82,1	21,7	44,3	94,3	24,2	28,8	72,2	20,8
2017*	33,9	84,5	21,8	44,1	94,0	24,1	29,3	76,3	21,0

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2017.

* Ekim ayına aittir.

Tablo 9 incelendiğinde 2014 yılında kayıtdışı istihdamın %35 olduğu ve bu oranın 2017 Ekim ayında %33,9 olduğu görülmektedir. 2014’ten 2017 ye düşük seviyede bir azalış söz konusu olmuştur. Ancak tabloda dikkat çeken en önemli ayrıntı tarım sektöründe kayıtdışının oransal olarak çok fazla olması ve bunu daha çok kadınların oluşturmasıdır. Şöyle ki; tüm yıllarda tarımda çalışan kadınların %95’i kayıtdışı çalışmaktadır. Çünkü tarım sektöründe kayıtdışı çalışmak çok sıradandır. Ayrıca genelde kadınlar kendi arazilerinde veya başkalarının arazilerinde yevmiyeli olarak çalışabilmektedir. Daha çok aile işletmelerinin tarım kesimindeki varlığı kadınların kayıtdışı kalmasına sebebiyet vermektedir. Bu oran erkeklerde ise ortalama %75’ler civarındadır. Sonuç olarak kayıtdışı istihdamın %80’lerini tarım sektörü oluşturmaktadır. Bunun en büyük sebebi ise tarım sektörünün modern tarıma tam anlamıyla entegre olamaması, daha çok geçimlik üretim yapılması ve aile işletmelerinin yaygın olmasıdır.

Kayıtdışı istihdamın sektörlere ve cinsiyete göre detaylı dağılımı Tablo 10’da görülmektedir. 2017 Ekim ayında yaklaşık 10 milyon kişi kayıtdışı çalışmaktadır. Bunlardan yaklaşık 6 milyon kişi erkek, 4 milyon kişi ise kadındır. Kadınlardan 2 milyon 400 bin kişi tarım sektöründe, 1 milyon 534 bin kişi ise tarım dışı sektörde çalışmaktadır. Ancak erkeklerde bu durum tersine dönmektedir. Şöyle ki; Erkeklerden 2 milyon 275 bin kişi tarım sektöründe kayıtdışı iken, 3 milyon 506 bin kişi tarım dışı sektörlerde kayıtdışı çalışmaktadır. Diğer yandan tarımda kayıtdışı çalışan 2 milyon 400 bin kadından 1 milyon 916 bini ücretsiz aile işçisidir. Ancak erkeklerde tarımdaki kayıtdışının çoğunluğunu ücretsiz aile işçiliği değil, kendi hesabına çalışanlar oluşturmaktadır. Sonuç olarak kadınların büyük çoğunluğu tarımda ücretsiz aile işçisi olarak kayıtdışı çalışmaktadır.

Tablo 10. Türkiye’de Kayıtdışı İstihdamın Sektörlere ve Cinsiyete Göre Dağılımı (Bin Kişi, 2014-2017)

Cinsiyet	Sektörler	Kayıtdışı İstihdam	2014	2015	2016	2017*	
KADIN (bin)	Tarım	Ücretli veya yevmiyeli	193	190	172	250	
		İşveren	3	2	4	6	
		Kendi hesabına	259	246	236	229	
		Ücretsiz aile işçisi	1.935	1.938	1.834	1.916	
		Toplam	2.390	2.376	2.247	2.400	
	Tarım dışı	Ücretli veya yevmiyeli	822	807	858	937	
		İşveren	9	7	11	11	
		Kendi hesabına	352	353	376	406	
		Ücretsiz aile işçisi	152	169	187	180	
		Toplam	1.334	1.336	1.432	1.534	
	Kadın Toplam			3.724	3.712	3.679	3.934
	ERKEK (bin)	Tarım	Ücretli veya yevmiyeli	256	253	254	328
			İşveren	23	19	19	26
			Kendi hesabına	1.298	1.287	1.316	1.419
Ücretsiz aile işçisi			533	516	519	502	
Toplam			2.110	2.075	2.108	2.275	
Tarım dışı		Ücretli veya yevmiyeli	2.077	2.019	2.061	2.122	
		İşveren	138	124	163	166	
		Kendi hesabına	822	798	871	975	
		Ücretsiz aile işçisi	197	210	229	244	
		Toplam	3.234	3.151	3.324	3.506	
Erkek Toplam			5.344	5.226	5.432	5.782	
GENEL TOP. (KADIN + ERKEK) (bin)			9.068	8.938	9.111	9.716	

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2017.

* Ekim ayına aittir.

2.8. Türkiye’de İşgücüne Dâhil Olamama Nedenleri

Türkiye’deki işgücüne dâhil olamayan nüfusun detayları ve nedenleri Tablo 11’de incelenmiştir. Bu tabloya göre 2017 Ekim ayında işgücüne dahil olmayan toplam 28 milyon 217 bin kişi vardır. Bunların en büyük kısmı 11 milyon 144 bin ile ev işleriyle meşgul olanlardır ki bunların tamamı kadındır. İkinci sırada 4 milyon 575 kişi ile eğitim-öğretim sebebiyle işgücüne dâhil olamayanlar yer almaktadır. Sonra 3 milyon 920 bin kişi ile çalışamaz halde olanlar yer almaktadır. Diğer önemli bir miktarı ise iş aramayıp çalışmaya hazır olan 2 milyon 106 bin kişi oluşturmaktadır. TÜİK bu kısmı işgücüne dâhil etmemektedir. Aslında gerçek işsizlik oranı bu sayının da işgücüne dâhil edilmesi neticesinde hesaplanabilmektedir.

Tablo 11. İşgücüne Dâhil Olmayan Nüfusun İşgücüne Dâhil Olmama Nedenleri (Bin Kişi, 2014-2017)

		2014	2015	2016	2017*	
KADIN (bin)	İşgücüne dâhil olmayan	20 112	20 056	20 052	19 983	
	İş aramayıp çalışmaya hazır olanlar	İş bulma ümidi olmayanlar	246	260	252	248
		Diğer**	1 255	1 144	1 177	1 025
	Mevsimlik çalışanlar	67	68	64	52	
	Ev işleriyle meşgul olanlar	11 589	11 498	11 098	11 144	
	Eğitim-Öğretim	2 250	2 275	2 320	2 290	
	Emekli	824	926	958	1 054	
	Çalışamaz halde	2 512	2 527	2 685	2 627	
	Diğer	1 368	1 359	1 498	1 543	
ERKEK (bin)	İşgücüne dâhil olmayan	8 089	8 120	8 133	8 234	
	İş aramayıp çalışmaya hazır olanlar	İş bulma ümidi olmayanlar	370	416	406	352
		Diğer**	614	582	584	482
	Mevsimlik çalışanlar	27	26	24	19	
	Ev işleriyle meşgul olanlar	-	-	-	-	
	Eğitim-Öğretim	2 220	2 211	2 220	2 285	
	Emekli	3 003	3 156	3 201	3 373	
	Çalışamaz halde	1 410	1 351	1 351	1 294	
	Diğer	445	377	345	430	
TOPLAM (bin)	İşgücüne dâhil olmayan	28 200	28 176	28 185	28 217	
	İş aramayıp çalışmaya hazır olanlar	İş bulma ümidi olmayanlar	615	676	658	600
		Diğer**	1 869	1 726	1 762	1 506
	Mevsimlik çalışanlar	94	94	89	71	
	Ev işleriyle meşgul olanlar	11 589	11 498	11 098	11 144	
	Eğitim-Öğretim	4 470	4 486	4 541	4 575	
	Emekli	3 827	4 082	4 160	4 427	
	Çalışamaz halde	3 922	3 878	4 036	3 920	
	Diğer	1 814	1 736	1 843	1 973	

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2017.

* Ekim ayına aittir.

2017 Ekim ayındaki işgücüne dâhil olmayan bu 28 milyon 217 bin kişinin yaklaşık 20 milyon kişisi kadındır. Yukarıda söylendiği gibi bu kadınların yarısından fazlası ise ev işleriyle meşgul olanlardır. Tablonun çarpıcı sonucu yine kadınların işgücüne dâhil edilmeyen nüfus

** Mevsimlik çalışma, ev kadını olma, öğrencilik, irat sahibi olma, emeklilik ve çalışamaz halde olma gibi nedenlerle iş aramayıp ancak işbaşı yapmaya hazır olduğunu belirten kişilerdir.

çinde çok büyük yer kaplamasıdır. Diğer bir sorun ise eğitim-öğretim sebebi ile işgücüne dâhil olamayanların sayısının çok az sayıda olmasıdır. İşgücüne dâhil olmayan nüfus içerisindeki en büyük payı eğitim-öğretimin alması Türkiye için arzu edilen bir durum olmaktadır.

2.9. Türkiye, OECD Ülkeleri, Seçilmiş Ülke ve Topluluklarla Karşılaştırmalı Tablo Analizi

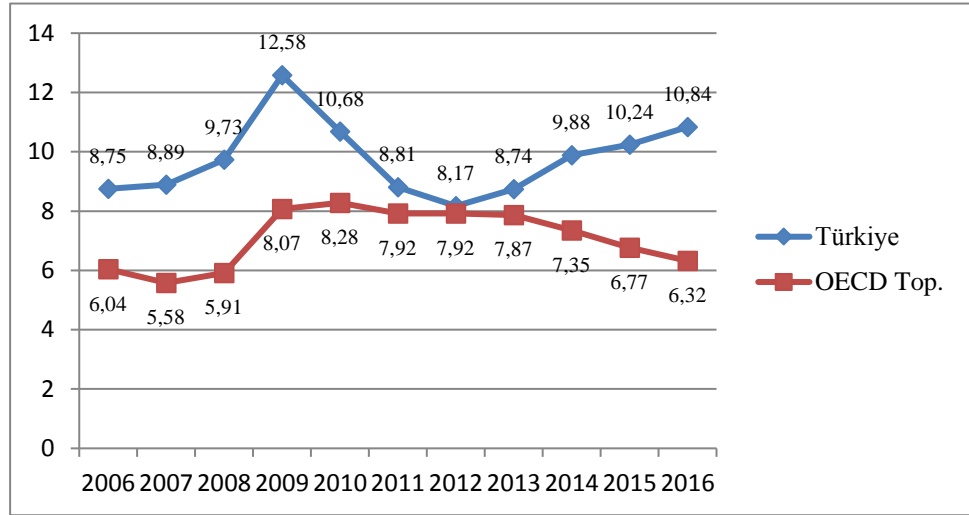
Tablo 12. OECD Ülkeleri İşsizlik Oranları (2005-2016)

	2005	2009	2010	2016
Yunanistan	9,99	9,62	12,72	23,54
İspanya	9,15	17,86	19,86	19,63
İtalya	7,73	7,75	8,36	11,69
Portekiz	7,58	9,43	10,77	11,07
Türkiye	9,5	12,58	10,68	10,84
Fransa	8,49	8,74	8,87	10,06
Slovakya	16,26	12,02	14,38	9,67
Letonya	10,04	17,55	19,48	9,64
Finlandiya	8,38	2,24	8,39	8,81
Slovenya	6,5	5,85	7,24	8,01
İrlanda	4,34	12,01	13,85	7,89
Belçika	8,44	7,91	8,29	7,83
Kanada	6,76	8,35	8,06	6,99
İsveç	7,48	8,35	8,61	6,99
Estonya	8,03	13,55	16,7	6,75
Şili	9,23	9,68	8,15	6,49
OECD Top.	6,55	8,07	8,28	6,32
Lüksemburg	4,49	5,11	4,35	6,29
Danimarka	4,83	6,01	7,46	6,18
Polonya	17,75	8,17	9,64	6,16
Avusturya	5,63	5,3	4,82	6,01
Hollanda	4,72	3,41	4,45	6,01
Avustralya	5,03	5,56	5,21	5,72
Macaristan	7,19	10,03	11,17	5,12
Yeni Zelanda	3,83	5,83	6,15	5,1
İsviçre	-	-	4,81	4,92
ABD	5,07	9,27	9,62	4,87
İngiltere	4,75	7,54	7,79	4,81
İsrail	8,99	7,54	6,64	4,81
Norveç	4,38	3,1	3,52	4,68
Almanya	11,17	7,74	6,97	4,12
Çek Cumhuriyeti	7,93	6,66	7,28	3,95
Meksika	3,56	5,36	5,33	3,89
G. Kore	3,73	3,65	3,73	3,71
Japonya	4,42	5,07	5,05	3,12
İzlanda	2,55	7,22	7,55	2,97

Kaynak: OECD, 2017, <https://data.oecd.org/unemp/unemployment-rate.htm>.

Tablo 12 Türkiye ve diğer OECD ülkelerindeki işsizlik oranları ile OECD ortalamasını 2005-2016 arasında sunmaktadır. Tablo Türkiye'nin 2016 yılındaki sıralamasını verecek şekilde düzenlenmiştir. Diğer yıllar sıralı değildir. Dolayısı ile bu tabloya göre 2016 yılı açısından işsizlik oranının yüksekliği bakımından beşinci sırada yer almaktadır. Ayrıca Türkiye 2005 ve sonrası tüm yıllarda daima OECD ortalamasının önemli ölçüde üzerinde yer almaktadır. Hatta 2005 yılında Türkiye'de işsizlik oranı %9,5 iken 2016 yılında %10,84'e yükselmiş; aynı yıllar için OECD ortalaması %6,55'ten %6,32'ye düşmüştür. Bu tablo Türkiye'nin işsizlik ve istihdam politikalarında ciddi sorunlar olduğunu açığa çıkarmaktadır. Çünkü Türkiye ile aynı gelişmişlik seviyesinde hatta daha az gelişmiş ülkelerin bile bu sorunu çözdüğü görülmektedir. Ayrıca bu tabloda ilk dikkat çeken ülke içinde bulunduğu kriz dolayısıyla Yunanistan'ın 2005 yılında %10'un altında olan işsizlik oranının %25 seviyelerine tırmandığı gözlemlenmektedir. Keza aynı şekilde Portekiz'de işsizlik oranı %7 seviyelerinden %11 seviyelerine çıkmıştır. Aynı şekilde Türkiye'de zaten yüksek olan işsizlik oranı daha da yükselmiştir. Ancak Slovakya, Polonya, Almanya Japonya gibi ülkelerin muazzam bir şekilde işsizlik sorunlarını çözdüğü açıkça görülmektedir.

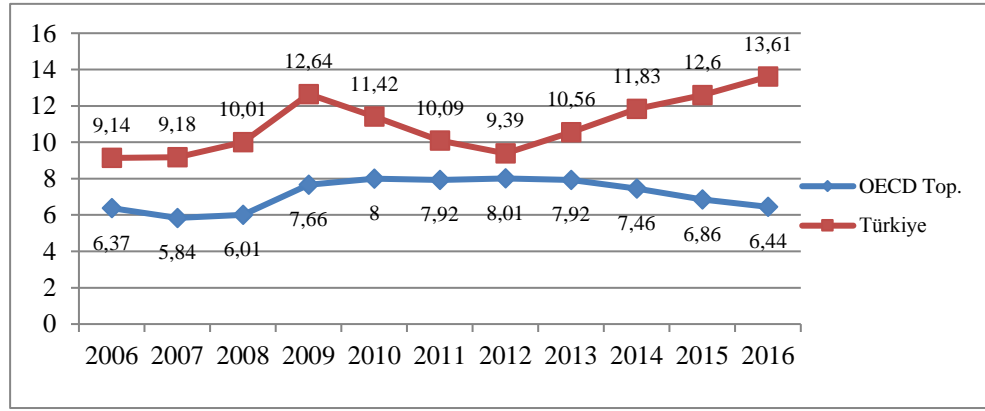
Şekil 1. OECD Ortalaması ve Türkiye İşsizlik Oranları Karşılaştırması (2006-2016).

Kaynak: OECD 2017 verileri yardımıyla yazar tarafından elde edilmiştir.

Şekil 1 OECD ortalaması ile Türkiye’nin işsizlik oranını grafik olarak 2006-2016 yılları arasında nasıl bir eğilim izlediklerini görebilmek adına düzenlenmiştir. Görüldüğü üzere 2006 yılında 2 puan önde olan Türkiye’de işsizlik oranı 2016 yılında gelindiğinde yaklaşık 5 puan öne geçerek OECD ortalaması ile arasındaki makası iyice açmıştır. 2012 yılında OECD ortalamasını neredeyse yakalamış olan Türkiye 2012 sonrasında sürekli artan bir trendin içine girmiştir.

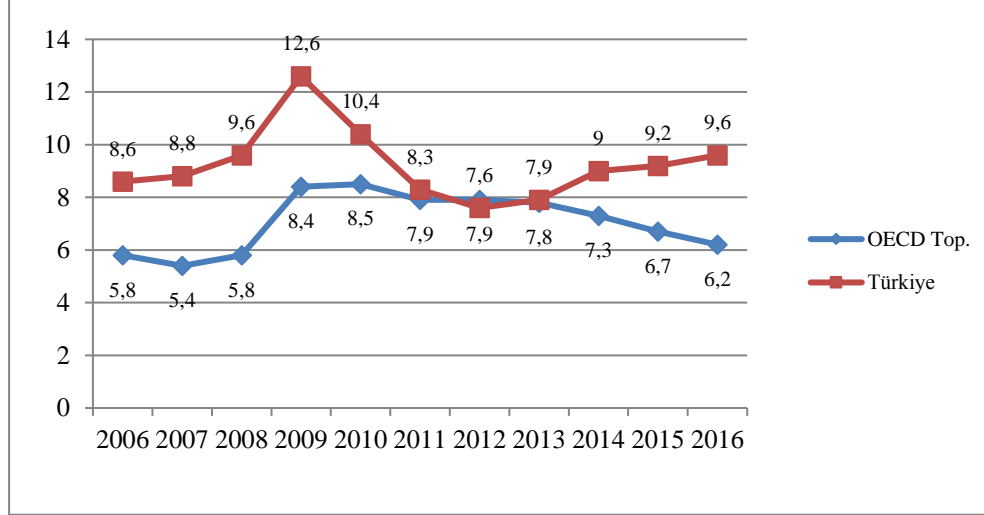
Şekil 2. OECD Ortalaması ve Türkiye Kadın İşsizlik Oranları (2006-2016).

Kaynak: OECD 2017 verileri yardımıyla yazar tarafından elde edilmiştir.

Şekil 2 incelendiğinde Şekil 1 ile karşılaştırılırsa OECD işsizlik ortalaması ile OECD kadın işsizlik ortalaması neredeyse birebir aynı çizgidedir. Ancak Türkiye kadın işsizlik oranı genel işsizlik oranının çok üzerinde seyretmekte ve görüldüğü üzere 2016 yılında 2 kattan daha fazla kadın işsizlik oranına sahip olmuştur.

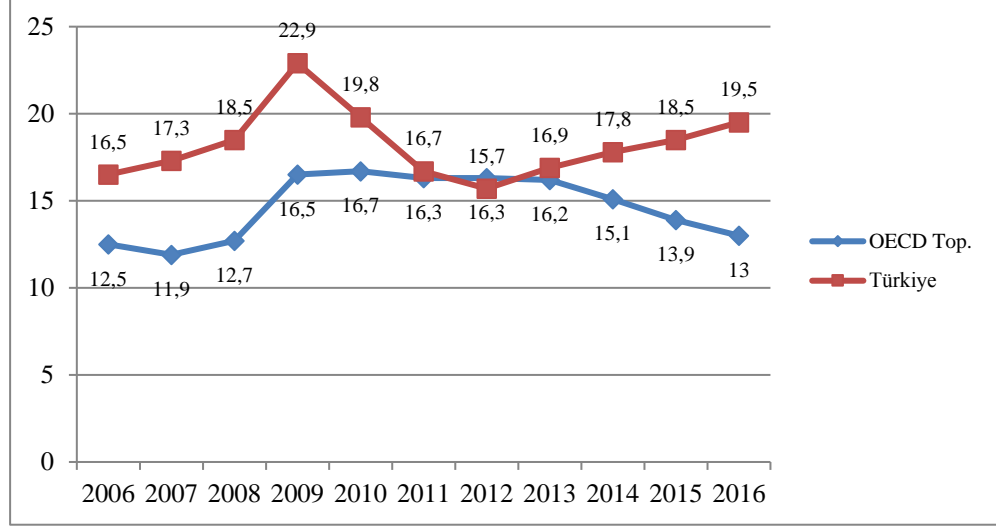
Şekil 3. OECD Ortalaması ve Türkiye Erkek İşsizlik Oranları (2006-2016).

Kaynak: OECD 2017 verileri yardımıyla yazar tarafından elde edilmiştir.

Şekil 3'te erkek işsizlik oranları açısından Türkiye kadın işsizlik oranına göre 2011-2013 yılları arasında umut verici ve şanslı olsa da sonraki yıllarda OECD erkek işsizlik ortalaması daima düşerken Türkiye'nin işsizlik ortalaması daima artmaktadır.

Şekil 4. OECD Ortalaması ve Türkiye Genç İşsizlik Oranları (2006-2016).

Kaynak: OECD 2017 verileri yardımıyla yazar tarafından elde edilmiştir.

Çalışmanın diğer bölümlerinde hep vurgulandığı üzere genç işsizlik oranı sadece Türkiye’nin değil birçok ülkenin sorunudur. Şekil 4’te görüldüğü üzere OECD toplamına bakılacak olursa 2006’da %12,5 olan genç işsizlik oranı 2008 küresel krizle %16 bantlarına çıkmış ve bir süre atalet kazanmıştır. Ancak 2013 sonrasında düşme eğilimine girmiş ve 2016 yılında %13 işsizlik oranı ile 2006 seviyesini neredeyse yakalamıştır. Ancak Türkiye’de genç işsizlik oranı 2008 kriziyle birlikte %22,2 olmuş ve hemen düşme eğilimine girmiştir. Ancak 2012 yıllarında OECD ortalamasının altına düşse de bu çok uzun sürmemiş ve tekrar tırmanmaya başlamış 2016 yılında tekrar neredeyse %20 düzeyine yükselmiştir. Özellikle işsizlik oranının son 4-5 yılda tırmanmaya başlamasının başlıca nedeni kırdan kente göçlerdeki artışın hızlanması ve ülkeye olan yabancı göçleridir. Çünkü kırsal alanda yaşayanlar çalışmanın önceki bölümlerinde de bahsedildiği üzere kendi işletmelerinde veya mevsimlik olarak çalışmaktaydılar. Ancak kente göç edince daha önce işsiz nüfusa dâhil olmayan bu nüfus, kentteki iş bulma imkânlarının zorluğu ve özellikle kadın istihdamının zorluğu gibi nedenlerle işsiz kalmaktadır. Dahası kırsal alanda yaşayan ve çeşitli nedenlerle işgücüne dâhil olmayan nüfus da kente göç edince çeşitli

nedenlerle (geçim sıkıntısı vs.) çalışmak istemekte ve dolayısıyla işgücüne dâhil olmaktadır. Böylece işsizlik oranının hesaplanmasından yola çıkılırsa, pay kısmında yer alan çalışan sayısı çok az artmakta veya sabit kalmakta iken; payda kısmında yer alan işgücü miktarı çok arttığı için işsizlik oranı tırmanmaktadır. İşsizlik oranını son yıllarda arttıran bir başka neden ise Türkiye’de ucuz işgücü ve kayıtdışı çalışmaya daha müsait olan Suriyeli mültecilerin sayısının artışıdır.

Tablo 13. OECD Toplamı, Avrupa Birliği, Euro Bölgesi, G7 Ülkeleri ve Türkiye İşsizlik Oranı Karşılaştırması (2006-2016)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
İtalya	6,78	6,08	6,72	7,75	8,36	8,35	10,65	12,15	12,68	11,89	11,69
Türkiye	8,75	8,89	9,73	12,58	10,68	8,81	8,17	8,74	9,88	10,24	10,84
Fransa	8,45	7,66	7,06	8,74	8,87	8,81	9,4	9,92	10,3	10,36	10,06
Euro Bölgesi (19 Ülke)	8,25	7,38	7,44	9,48	10,06	10,12	11,3	11,93	11,6	10,84	10,01
Avrupa Birliği (28 Ülke)	8,17	7,12	6,96	8,87	9,52	9,6	10,42	10,81	10,21	9,39	8,54
Kanada	6,33	6,05	6,14	8,35	8,06	7,53	7,29	7,08	6,91	6,91	6,99
OECD Top.	6,04	5,58	5,91	8,07	8,28	7,92	7,92	7,87	7,35	6,77	6,32
ABD	4,62	4,62	5,78	9,27	9,62	8,95	8,07	7,38	6,17	5,29	4,87
İngiltere	5,35	5,26	5,61	7,54	7,79	8,04	7,89	7,53	6,11	5,3	4,81
Almanya	10,25	8,66	7,53	7,74	6,97	5,83	5,38	5,23	4,98	4,62	4,12
Japonya	4,14	3,84	3,99	5,07	5,05	4,58	4,35	4,03	3,59	3,38	3,12

Kaynak: OECD, 2017, <https://data.oecd.org/unemp/unemployment-rate.htm>.

Tablo 13’te OECD ortalaması, Avrupa Birliği (AB), Euro Bölgesi, G7 ülkeleri ve Türkiye işsizlik oranlarını 2006-2016 yılları arasında incelenmiştir. Tabloda yine 2016 yılındaki sıralamaya göre ülkeler yerleştirilmiştir. 2016 yılında görüldüğü üzere İtalya %11,69 işsizlik oranı ile ilk sırada ve Türkiye %10,84 ile ikinci en yüksek işsizlik sıralamasında yerini almıştır. AB’ye bakılırsa %8,54 ile OECD ortalamasının üzerinde yer almaktadır. OECD toplamının altında kalan ülkeler ise ABD, İngiltere, Almanya ve Japonya’dır. Görüldüğü üzere Japonya tüm yıllarda en düşük işsizlik oranı ile yerini korumaktadır. Ancak Almanya çok yüksek işsizlik oranlarından gelmiş ve 2016 yılında neredeyse Japonya ile aynı çizgide yer almıştır. İtalya ve Türkiye’nin çok istikrarsız bir işsizlik oranına sahip olduğu söylenebilir. Ayrıca dikkat çeken diğer bir nokta da 2008 krizinden tüm ülkelerin etkilenerek işsizlik oranlarının arttığıdır.

Tablo 14. OECD Toplamı ve Bazı G20 Ülkeleri İşsizlik Oranları (2006-2016)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
G. Afrika	22,1	21	22,52	23,7	24,88	24,8	24,88	24,73	25,1	25,35	26,73
İtalya	6,78	6,08	6,72	7,75	8,36	8,35	10,65	12,15	12,68	11,89	11,69
Türkiye	8,75	8,89	9,73	12,58	10,68	8,81	8,17	8,74	9,88	10,24	10,84
Fransa	8,45	7,66	7,06	8,74	8,87	8,81	9,4	9,92	10,3	10,36	10,06
Kanada	6,33	6,05	6,14	8,35	8,06	7,53	7,29	7,08	6,91	6,91	6,99
OECD Top.	6,04	5,58	5,91	8,07	8,28	7,92	7,92	7,87	7,35	6,77	6,32
Avustralya	4,79	4,38	4,23	5,56	5,21	5,08	5,22	5,66	6,07	6,06	5,72
Rusya	7,17	6,13	6,36	8,38	7,48	6,5	5,46	5,49	5,16	5,57	5,54
ABD	4,62	4,62	5,78	9,27	9,62	8,95	8,07	7,38	6,17	5,29	4,87
İngiltere	5,35	5,26	5,61	7,54	7,79	8,04	7,89	7,53	6,11	5,3	4,81
Almanya	10,25	8,66	7,53	7,74	6,97	5,83	5,38	5,23	4,98	4,62	4,12
Meksika	3,56	3,64	3,9	5,36	5,33	5,2	4,93	4,95	4,83	4,34	3,89
G. Kore	3,47	3,25	3,17	3,65	3,73	3,41	3,23	3,13	3,54	3,64	3,71
Japonya	4,14	3,84	3,99	5,07	5,05	4,58	4,35	4,03	3,59	3,38	3,12
Brezilya	10,03	9,35	7,93	8,11	6,76	5,98	5,52	5,4	4,85	-	-
Endonezya	10,37	9,43	8,43	8,01	7,25	6,7	6,2	6,03	5,82	6	-

Kaynak: OECD, 2017, <https://data.oecd.org/unemp/unemployment-rate.htm>.

Tablo 14 OECD toplamı ile bazı G20 ülkelerini içeren ve 2016’ya göre sıralı işsizlik oranlarını vermektedir. Burada il göze çarpan Güney Afrika’daki yüksek işsizlik oranıdır. Ancak Güney Afrika haricinde Türkiye bu tabloda da en yüksek işsizlik oranı sıralamasında yine İtalya’dan sonra gelmektedir. Hatta dikkat edilirse tablodaki birçok ülke OECD ortalamasının altında seyretmektedir. İşsizlik oranı çift haneli olan 2016 yılında sadece Kanada, Fransa, Türkiye, İtalya ve Güney Afrika vardır. Görüldüğü üzere Güney Afrika’da ciddi bir sorun vardır. Bunun dışında tüm yıllara bakacak olursak Türkiye yüksek işsizlik oranlarına sahiptir. Türkiye 2011 sonrasında İtalya ve Fransa geçmiştir. Türkiye’nin tüm tablo analizlerinde de görüldüğü üzere işsizlikle ilgilenmesi ve acilen yeni politikalar üretmesi gerekmektedir.

3. SONUÇ VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Bu çalışmada Türkiye’nin işsizlik sorunu çeşitli faktörler temelinde karşılaştırmalı tablolar yardımıyla incelenmiştir. Çalışmanın ilgili bölümlerinde de vurgulandığı üzere Türkiye’de işsizlik sorunu 1970’li yıllarda sorun olmaya başlamakla birlikte 2000’li yıllarda kendini daha fazla hissettirmiş, yıllar içerisinde istikrarsız düşüşler yaşansa da özellikle son 4-5 yıldır önemli ölçüde tırmanmaya başlamıştır. Özellikle de OECD ülkeleri ile karşılaştırıldığında işsizlik oranları yüksekliği bakımından konunun önemi daha da artmaktadır. Dolayısıyla işsizlik

sorunu Türkiye’de son yıllarda yeniden tırmanmakta ve ülkemiz açısından önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. İşsizlik sorunu beraberinde çeşitli sorunları da getirdiğinden dolayı sorunlar iyi tespit edilmeli ve kalıcı çözümler üretilmelidir.

Türkiye’nin işsizlik profiline bakıldığında işsizlik oranlarını bu denli arttıran grup genç ve kadın işsizlerdir. Gençler arasında daha da spesifik hale indirgediğimizde özellikle yüksek öğrenim mezunu gençlerin daha fazla işsiz kaldığı gözlemlenmektedir. Ortalama her dört işsizden birinin üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Çalışanların eğitim düzeyi maalesef düşüktür. Öyleyse Türkiye’de mevcut işgücü piyasasına toplu olarak bakıldığında henüz kalifiye ve eğitilmiş işgücünü istihdam etme açısından çok ileride değildir. Daha çok niteliksiz olan emeğin yoğun olarak kullanıldığı mal ve hizmet üretimi gerçekleşmektedir. Bunun yanında gençlerin eğitilmiş oldukları gerekçesiyle her işi beğenmeme, yüksek ücret talepleri, yeni mezun gençlerin tecrübesiz oluşu, ülkemizdeki eğitim sisteminin teorik-pratik yetersizliği neticesinde gençlerin piyasadaki uyumsuzluğu vb. faktörler genç işsizlik oranlarını arttırmakta, bu da toplam işsizlik oranlarını doğal olarak etkilemektedir. Diğer bir faktör ise kadınlardaki işsizlik oranının yüksek oluşudur. Özellikle kırdan kentlere göçün artması neticesinde ve geleneksel olarak ataerkil bir toplum yapısının egemen olduğu Türkiye’de kadınların iş bulması erkeklere göre daha zor olmaktadır. Bu bağlamlarla bir sonuca varıldığında Türkiye’de öncelikle çözülmesi gereken en önemli sorunlar şöyledir: Bunlardan ilki; eğitim sorununun pratik hayata uygun olarak çözülmesi ve iş sahalarının dolayısıyla üretken sektörlerin bilimsel-teknolojik mal üretimini yapması sağlanarak sermaye yoğun malların ülkede üretiminin artırılması gerekmektedir. Bu durum eğitilmiş genç nüfusun işsizlik oranlarını düşürecek ve ülkeden işsizlik oranlarının düşmesine katkı sağlayacaktır. Gençlerin nitelikleri ile işgücü piyasasının talep ettiği nitelik arasındaki yapısal uyumsuzluk ortadan kaldırılmalıdır. İkincisi, eğitim sorununun çözümüne paralel olarak genç ve verimliliği yüksek işgücünün bir şekilde istihdama katılması yönünde atılacak adımlardır. Üçüncüsü ise ülkede kadın istihdamını arttıracak ve cinsiyet ayrımını azaltacak politikaların benimsenmesi gerekmektedir.

Genel olarak bakıldığında işsizliği ortadan kaldırmak yolunda atılabilecek en önemli adım temelde istihdam yaratmaktır. Ancak bu yukarıda sayılan öncelikli alanlarda istihdam stratejisi önem arz etmektedir. Bunu da yatırımların artmasına uygun bir alan oluşturmak yoluyla yapabilmek mümkündür. İşsizlikle mücadelede yeni iş sahalarının açılması ve eğitim sisteminin doğru şekilde iş hayatına

yönelik yeniden düzenlenmesi yukarıda da bahsedildiği üzere elzemdir. Ayrıca kırdan kente göçün önlenmesine yönelik, kırsal alanda yeni teşviklerin sağlanarak iş olanaklarının iyileştirilmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra talep yaratan ekonomik büyüme, KOBİ’lerin (Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler) geliştirilmesi vb. çeşitli politikalar üretilmelidir.

Dünya Bankası ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2014) ortak girişimi ile hazırlanan “Türkiye’de İyi İşler” adlı rapor Türkiye için önemlidir. Rapora göre Türkiye’nin iyi işler yaratmayı sürdürme konusunda karşı karşıya olduğu zorluklar bölgedeki diğer ülkelerin karşı karşıya olduğu zorluklarla benzer olduğu ifade edilmiştir. Bu zorluklar arasında şirketleri yatırım yapmaya ve istihdam yaratmaya teşvik etmek için daha iyi bir iş ortamına ve daha esnek işgücü piyasalarına duyulan ihtiyaç ve işçilerin işverenler tarafından talep edilen becerilere sahip olabilmeleri için işlerle uyumlu eğitim-öğretim sağlanması; özellikle gençler, yaşlılar ve kadınlar gibi dezavantajlı gruplar olmak üzere daha fazla kişiyi işgücü piyasasına çekmeye yönelik çabalar yer almaktadır. Bu rapora göre Türkiye’nin daha fazla ve daha iyi işler yaratmaya yönelik politikalar için çıkarması gereken kilit dersler şunlardır:

- Özel sektör öncülüğünde istihdam yaratmanın sağlanması: Bölgede hızlı büyüyen şirketlerin sadece %10-15 kadarı 2008 küresel krizi öncesinde bölgede yaratılan net istihdamın üçte ikisinden fazlasını oluşturmuştur. Düzenleyici reformlar, finansmana erişimin kolaylaştırılması, daha iyi bir iflas çerçevesinin oluşturulması, vergi sisteminde yenilikler yapılması ve altyapıda daha fazla iyileştirme yapılması gerekmektedir.

- İşçilerin doğru becerileri edinmelerine yardımcı olunması: Şirketler günümüzde üst düzey beceriler üzerinde daha fazla odaklanmaktadır. Erken çocukluk eğitime yapılacak yatırımlar, eğitimin kalitesinin yükseltilmesi ve işletmeler ile yakın işbirliği içerisinde mesleki eğitimde, ortaöğretimde ve yükseköğretimde reform yapılmasına yönelik çabalar Türkiye’nin genç işgücünün becerilerinin uyumluluğunun geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

- Vergi ve sosyal koruma sistemlerinde istihdamı caydırıcı etkenlerin ortadan kaldırılması: Türkiye’de işverenler nispeten yüksek asgari ücret ve yüksek işe alma ve işten çıkarma maliyetleri gibi bir takım engeller ile karşı karşıyadır. Türkiye’nin demografik getirisinden daha

fazla yararlanabilmesi için işgücü piyasasının reformuna yönelik daha fazla adım atması gerekmektedir.

Bunların yanında TÜRMOB (Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği) tarafından hazırlanan basın bülteninden hareketle işsizlikle mücadele için bazı somut öneriler aşağıda sıralanmıştır TÜRMOB (2017: 10-11):

- Öncelikle istihdam ve katma değer yaratma kapasitesi yüksek proje ve sektörler ağırlık verilmelidir.

- Ulusal enerji kaynaklarının ülke ekonomisine kazandırılması için enerji üretim tesislerinin devreye sokulmasına önem verilmelidir.

- Kırsal nüfus el sanatları, ev ve köy sanatları, hediyelik eşya yapımı, organik tarım ürünleri gibi alternatif üretim faaliyetlerine yönlendirilmeli ve teşvik edici politikalar oluşturulmalıdır.

- Turizm sektörünün daha ileri seviyede hareketliliğini sağlayacak çoklu politikalar izlenmelidir.

- Bölgelerin gelişmişlik, sosyal ve demografik özellikleri dikkate alınarak bölgeye özgü istihdamı geliştiren projeler tasarlanmalı ve uygulanmalıdır.

- Daha fazla kişiyi istihdam edebilmek adına mevcut çalışanların haftalık çalışma saatleri azaltılmalı ve çalışanların izin süresi arttırılarak her çalışana yıllık belli süreliğine ücretli izin hakkı sağlanmalıdır.

Son olarak Türkiye'nin nüfus yapısı, eğitim politikaları ve işgücü/istihdam politikaları yeniden ele alınmalı, sektörel yapı değişimi sebebiyle ortaya çıkan çözülme düzeltilmelidir. Özellikle kırdan kente yaşanan göç sorunu tüm yönleriyle ele alınarak kır yaşamını teşvik eden politikalar oluşturulmalıdır. Sektörel yapı değişiminin gerektirdiği işgücü niteliği için eğitim sistemi revize edilmeli, Türk eğitim sistemi piyasa işgücü talebine cevap verecek şekilde yeniden düzenlenmeli ve uyumsuzluk kalıcı bir şekilde ortadan kaldırılmalıdır. Bunların yanında işgücü piyasalarındaki yetersizlikler giderilmeli, İŞKUR başta olmak üzere istihdam stratejileri üreten projeler yapan kurumlar geliştirilmelidir. Son yıllarda özellikle genç işsizliğini absorbe eden 'çağrı merkezleri' gibi istihdam yaratan başarılı istihdam politikaları geliştirilmeli ve çalışma saatlerinde iyileştirmeler yapılmalıdır. Sendikal haklar güvence altına alınmalı ve herkesin sendika hakkını özgürce kullanabilmesi için tüm

hukuki zemin hazırlanmalıdır. Kamu girişimciliği ve kamu hizmetleri daha iyi istihdam yaratacak şekilde yeniden düzenlenmelidir. Kayıtdışı istihdamı azaltan kırsal ve kent politikaları kararlı bir şekilde uygulanmalı ve denetlenmelidir. Sürdürülebilir büyüme ve kalkınmanın tam anlamıyla sağlanması ve uzun vadeli sermaye girişini özendirici politikaların arttırılması gibi birçok uygulama revize edilerek denetimli bir şekilde yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

Ay, Sema, (2012), “Türkiye’de İşsizliğin Nedenleri: İstihdam Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme”, **Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, C. 19, S. 2, ss. 321-341.

Aydemir, Cahit, (2013), “Türkiye’de İşgücü Yapısı, İşsizlik ve Kırsal Alan”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, C. 27, S. 1, ss. 115-138.

Bayraktar, Seda ve Ahmet İncekara, (2013), “Türkiye’de Genç İşsizlik Profili”, **Çalışma İlişkileri Dergisi**, C. 4, S. 1, ss. 15-38.

Bekiroğlu, Cem, (2010), “Türkiye’de İşsizlik Sorunun Çözülmesinde Uygulanan Ekonomi Politikasının Analizi”, **Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Dorbunsch R., Fischer S., (1994), **Macro Economics**, International Edition, İstanbul: Literatür Yayıncılık.

Dünya Bankası ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Ortak Raporu, (2014), “Türkiye’de İyi İşler”, <http://www.worldbank.org/tr/news/press-release/2014/01/23/turkeys-recent-ability-to-create-jobs-stands-out-in-international-comparison-but-the-challenge-is-to-sustain-this-performance>, (Erişim Tarihi: 29 Kasım 2017).

Gediz, B. ve Yalçınkaya M. H., (2000), “Türkiye’de İstihdam-İşsizlik ve Çözüm Önerileri: Esneklik Yaklaşımı”, **Celal Bayar Üniversitesi İİBF-Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, S. 6, ss. 161-183.

Gupta, J. P. (1990), “Population Growth and The Problem of Unemployment”, **New Delhi**, 320 pg.

Güney, Alptekin (2009), “İşsizlik, Nedenleri, Sonuçları ve Müdahale Yöntemleri”, **Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi**, C. 10, S. 4, ss. 135-159.

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24632> (Erişim Tarihi: 09 Kasım 2017).

http://www.tuik.gov.tr/PreTabloArama.do?metod=search&araType=hb_x
(Erişim Tarihi: 23 Kasım 2017).

Işığçok, Özlem, (2011), **İstihdam ve İşsizlik**, Bursa: Ekin Kitabevi.

İyibozkurt, Erol, (1999), **İktisada Giriş**, Bursa: Ezgi Kitabevi.

Kafkas, E. Timur, (2014), “Avrupa Birliği İşsizlikle Mücadele Stratejisi Işığında Türkiye İçin İşsizlik Sorununda Yeni Bir Paradigma: Çalışma Kredisi”, **Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Yurtdışı Hizmetleri, Uzmanlık Tezi**.

Karabulut, Alpaslan, (2007), “Türkiye’deki İşsizliği Önlemede Aktif İstihdam Politikalarının Rolü ve Etkinliği”, **Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi**, Ankara.

Karaman, Y. Emre, (2015), “İşsizliğin Nedenleri, Sonuçları, Çözüm Yolları”, **İktisat ve Hayat Üzerine**, <http://iktisatvehayat.blogspot.com.tr/2015/07/issizligin-nedenleri-sonuclari-cozum.html> (Erişim Tarihi: 30 Kasım 2017).

OECD, (2017), Unemployment rate (indicator). doi: 10.1787/997c8750-en (Erişim Tarihi: 29 Kasım 2017).

Şahin, Levent (2007), “Türkiye’de İşgücü Piyasasının Yapısal Özellikleri ve İşsizlik Sorunu”, **Sosyal ve Siyasal Konferansları Dergisi**, S. 53, ss. 543-575.

TÜİK, (2017), **Analitik Çerçeve, Kapsam, Tanımlar ve Sınıflamalar**, <http://www.tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=27691>, (Erişim Tarihi: 19 Aralık 2017).

TÜİK, (2017), **Haber Bültenleri**, <http://www.tuik.gov.tr/HbGetirHTML.do?id=2769>, (Erişim Tarihi: 29 Ocak 2018).

TÜİK, (2017), İşgücü İstatistikleri, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1007, (Erişim Tarihi: 28 Ocak 2017).

TÜRMOB, (2017), “Türkiye’de İş Gücü ve İşsizlikle Mücadele Raporu”, **Basın Bülteni**, S. 2017/220, ss. 1-11.

Uyar Bozdağlıoğlu, E. Yasemin, (2008), “Türkiye’de işsizliğin Özellikleri ve İşsizlikle Mücadele Politikaları” **Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S. 20, ss. 45-65.

Ünsal, Erdal M., (2007), **Makro İktisat**, Ankara: İmaj Yayınevi.

World Bank Group, (2015), “Ülke Programının Görünümü”, **Dünya Bankası Grubu-Türkiye İşbirliği**, <http://pubdocs.worldbank.org/en/33111445345721921/Turkey-Snapshot-TR.pdf>, (Erişim Tarihi: 29 Kasım 2017).

Yazar Arslan, Berna, (2014), “Türkiye’de Genç İşsizliğe Yönelik Bir Alan Araştırması: Üniversite Öğrencileri Arasında Kaygı ve Umutsuzluk Düzeylerinin Belirlenmesi”, **Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eğitim ve Araştırma Merkezi**, Uzmanlık Tezi.

Yentürk, Nurhan ve Başlevent, Cem, (2007), “Türkiye’de Genç İşsizliği”, **Gençlik Çalışmaları Birimi Araştırma Raporu**, No: 2.

Yüceol, Hüseyin Mualla, (2007), “Türkiye’de Bölgesel İşgücü Hareketleri, İşsizlik ve Ekonomik Kalkınma”, **İş Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi**, C. 9, S. 1, ss. 108-128.

Zaim, Sabahattin, (1997), **Çalışma Ekonomisi**, İstanbul: Filiz Kitabevi.